

William Butler Yeats

Az ellopott gyermek

(*The Stolen Child*)

Ahol Sleuth Wood köves
fennsíka tóba hull,
van ott egy dús lombú sziget,
hol ha pocok lapul,
kócsag repdesve kelti fel,
tündérmagunk ott dugtuk el,
benne sok bogycso rejlik,
lopott meggyesem piroslik.
Gyere el hát, embergyerek,
várnak vizek és vad terek,
tündér kezébe tedd kezéd
– a világon több a fájdalom, mint megértheted.

Ahol holdfény világlik át
szürkés homokszemen
Rosses legbensőbbik zugán,
mi ott ez éjjelen
az őstáncokra lépkedünk,
és egybeforr tekintetünk,
amíg a hold lemegy,
szökellünk itt meg ott,
kergetünk bugyborgó habot,
s a világ, vállán csak bajok,
álmában sem nyugodt.
Gyere el hát, embergyerek,
várnak vizek és vad terek,
tündér kezébe tedd kezéd
– a világon több a fájdalom, mint megértheted.

Ahol dombról Glen-Car fölött
vándorpatak tör felfelé
aprócska tóban, sás között,
csillag mártózhat épp belé,
kutatunk szendergő pisztráng után,
halkan fülébe suttogunk,
álmában ettől megremeg,
amíg fölé hajlunk puhán,
páfránylevélen guggolunk,
amely csermelybe hullajt könnyeket.

Gyere el hát, embergyerek,
várnak vizek és vad terek,
tündér kezébe tedd kezéd
– a világon több a fájdalom, mint megértheted.

Velünk együtt illan tova
és komolyan pillant ránk,
borjak bőgését már soha
nem hallja meleg lankán,
sem azt, a kanna tűzön hogy fütyül
– légzése ettől volt nyugodt –,
s nem látja, hogy lisztesláda körül
barnás egérke futkosott.
Mert jön már az embergyerek,
várják vizek és vad terek,
kezét tündérkézbe teszi
– a világon több a fájdalom, mint megértheti.

Tordai Éva fordítása

Az ellopott gyermek

Hol Sleuth Wood sziklás földje
Bemerül a tóba,
Egy lombos sziget zöldell,
Hol csapdosó kócsag
Úz vízipatkány-álmot;
Tündérüstünk áll ott,
Benne bogyó,
frissen csent cseresznye, bordó.
Jöjj, ó ember gyermeke!
Vár vadon s víz rejteke
Tündérékkel, kézben kéz,
Mert a világ fájdalmasabb,
mint azt te érthetnéd.

Ott, hol holdfényhullám gyújt
Szürke homokon fényt,
A messzi An Ros-on is túl
Talpaink egész éjt
Ropják ősi táncunk,
Ölel szemünk, ölel karunk,
Míg elszáll a hold s a fény;
Szökellünk, mint őz,
Fújunk buborékot habbal,

Míg a világ tele bajjal
S nyugtalan álmot sző.
Jöjj, ó ember gyermeke!
Vár vadon s víz rejteke
Tündérékkel, kézben kéz,
Mert a világ fájdalmasabb,
mint azt te érthetnéd.

Hol a vándorló víz csurran
Glen-Car felett a szirtből,
Sás közt medence buggyan,
Apró csillagfürdő,
Álmos pizstrágra lelünk,
Súgunk fülébe most,
Mi nyugtalan álmot hoz;
Hajlunk könnyedén, hol
Páfrány könnye pereg
A zsenge ér felett.
Jöjj, ó ember gyermeke!
Vár vadon s víz rejteke
Tündérékkel, kézben kéz,
Mert a világ fájdalmasabb,
mint azt te érthetnéd.

Eljön velünk, indul most
A komoly szemű:
Nem hallja már a borjút hogy
Bőg s zizzen a langyos fű,
Nem látja, míg a tea fő
S békét duruzsol lelkébe,
Egér szalad elő
A zablisztes szekrényre.
Jó az ember gyermeke,
Várja vad s víz rejteke
Tündérékkel, kézben kéz,
Mert a világ fájdalmasabb,
mint azt ő érthetné.

Bodor Melinda fordítása

Jó széllel Bizáncba

(Sailing to Byzantium)

I.

Itt nem jut hely már a vénnek. Ifjak
Egymás karjában, fán a madarak
– mennyi halandó nemzedék – ringnak.
Makréla-tengerek, lazacos tavak,
Hús, hal, szárnyas örvend, ha jön nyári illat.
Mi csak születik, él, hal a nap alatt
Ily kéjelgő dalban, mind feledi,
Mik a kortalan nagyság szellemei.

II.

Egy vénember ócska kolonc csupán,
Egy botra szúrt rongyos kabát, hacsak
Nem zeng dalt a lélek, minden foltért a ruhán
És minden foszlányért húrokba nem csap,
Nincs dalos iskola, csak tanulás,
Mely csakis önnön nagyságára hat.
Ezért tengereken hajóztam át,
Hogy elérjem Bizánc szent városát.

III.

Ó, bölcsek, kik Isten tüzében álltok,
Mint falakon az aranymozsaik,
Kik tűz köréből jöttök és szálltok,
Énekeljétek lelkem dalait.
Vegyétek szívem, mert vágyó átok,
És gúzsba kötik a test porai,
S nem ért; hát mutassátok meg neki
Az örökkévalóság remekműveit.

IV.

Természet, ha éltem után elvezet
Testemből nem válik földi alak,
De edzik majd görög mesteremberek
És készül rá aranyfoglatat,
És császárok lesznek tőle éberek,
Vagy aranyágról zeng majd a dala
Úrnak és hölgynek bizánci földön
Arról, mi volt, vagy tart, vagy még eljön.

Pap József fordítása

Hajózás Bizáncba

I.

Öregnek nem jó e táj. Az ifjak
Egymás karjában, madarak a fán
– Meghalnak majd – most csak dalolnak,
Lazacok s makrelák fickándozván,
Hal, vad s madár dicséri a nyarat,
Mind, mind halandó teremtmény csupán;
Buja zenébe zárva elvetik
A kortalan ész remekműveit.

II.

Nem más, csak ócskaság a vénember,
Viharvert kabát a boton, hacsak
Nem tapsol a lélek és énekel
A halotti lepel rongyainak,
Nincsen itt zenede, ide más kell:
Csak saját pompájukról halljanak.
Így esett, hogy hajóra szálltam hát,
Hogy láthassam Bizánc szent városát.

III.

Ó bölcsek, kik Isten szent tüzében
álltok, mint falon aranyoztaik,
Jertek a tűzből, forogva, szépen,
S lélek-dalnak lesztek mesterei!
Emésszétek vágytól beteg szívem,
Mit állathoz kötnek, mely haldoklik,
Semmit sem ért; hát fogadjatok be
Az örök valóság kincseibe.

IV.

Egyszer elmegyek, s mindent itt hagyok,
Nekem semmilyen földi test nem kell,
Csak az, mi aranyzománcon csillog,
Mit egy hellén ékszerész készít el,
Hogy álmos császár szeme felragyog,
Vagy az, mi aranyágon énekel
Bizánc urainak és hölgyeinek,
Arról, mi volt, mi van és mi jöhet.

Rácsai Róbert fordítása

Innisfree szigete

(The Lake Isle of Innisfree)

Útra kelek, indulok, Innisfreebe vágyom,
Vályogból és nádból kis kunyhót ott rakok:
Kilenc sor babom lesz, és egy méhkaptárom;
A zümmös réten magam vagyok.

És békét lelek ott, mely ritka, mint a csepp,
Mi harmatként a fűre hull, hol tücsök zenél;
Ott mályva napsugár a dél, derengő az est,
Csalogányszárnyas az éji szél.

Útra kelek, indulok, mert naphosszat és éjben
Hallom tóvíz halk zaját, hogy csobban a parton;
Járdán hogyha állok, vagy szűk utcán, sötétben
Hangját a szívem mélyén hallom.

Pap József fordítása

Magasztos beszéd

(High Talk)

Felvonulást, ha nincs benne gólyaláb, ugyan ki néz?
Ükapám még húsz láb magasra nyúlót viselt, na és?
Az enyém csak tizenöt, magasabban egy modern se jár,
Azt is ellopta egy bitang, talán tűzre dobta már.

A tarka póni, medvetánc, oroszlánketrec kevés,
Kaszáspókot vár a gyerek és falábon billegést,
A nők fent arcra várnak, amely feléri a zsalut,
Hogy legyen mitől visongani, vésőt fogok s gyalut.

Gólyaláb Malakiás vagyok, elszállt, amit tudok,
Galléron, gólyalábon apától fiúig jutott.

Metafora mind: Malakiás, láb. Egy apácálúd
Messze fent a hosszú éjben, s a helyébe fény tolt,
S én a szokatlan, szörnyű fényben csak megyek, csak megyek,
Nagy csikóhalsereg vicserít: a hajnalon nevet.

Tordai Éva fordítása

A vándor Aengus dala

(The Song of Wandering Aengus)

Kimentem a mogyorósba
– Fejem lángolt a vad tűzben –
Vesszőt vágtam s lehántottam,
Horgomra egy bogyót tűztem.
Fehér lepkék keltek szárnyra,
Sok lepke-csillag ragyogott,
Bogyóm, mit patakba dobtam,
Egy ezüst pisztrángot fogott.

Amikor a földre tettem,
És mentem tüzet szítani,
Valami megzörrent ott lenn,
S a nevem mondta valaki:
A hal egy fényes lányka lett,
Hajában egy almavirág,
A nevem mondta s elszaladt,
Eltűnt a tiszta légen át.

Bár öreg vagyok, s jártam én
Kietlen földön s dombokon,
De megtudom, hogy merre ment,
Kézen fogom s megcsókolom.
Sétálok a tarka fűvön,
S míg áll a világ és terem:
Holdnak ezüst, Napnak arany
Almáit én mind leszedem.

Rácsai Róbert fordítása

A Rubinrózsa lovagja*

Egy téli estén egy rozsdás páncélinget viselő lovag lassan baktatott lovával Ben Bulben fás déli lejtőjén, és nézte, ahogy a nap lebukik a tenger fölötti vörös felhőkben. A lova fáradt volt, ahogy általában hosszú utazások után lenni szokott. A lovag pedig nem viselte sisakján egyetlen szomszédos lord vagy király címerét sem, hanem egy rubinrózsát, amely egyre sötétebb vörösben csillogott. Ősz haja, amely fokozta arca szomorúságát, vékony fürtökben hullt a vállára. Olyan arca volt, amely kevés embernek adatik meg a világon: mindig gondokról árulkodik. Az álmodók gondjairól, akik azt kell cselekedjék, amit álmodnak, és a cselekvők gondjairól, akik azt kell álmodják, amit cselekszenek.

Miután egy darabig a napot nézte, elengedte lova kantárját, és nyugat felé kitérve karjait felkiáltott:

– Ó, Szellemi Láng Isteni Rózsája, nyisd ki végre békéd kapuját előttem!

Hirtelen hangos sivalkodás hallatszott az erdőből, pár száz méterre felfelé a hegyoldalon. A lovag megállította a lovát, és ekkor lépések és beszéd hangjait vélte hallani maga mögött:

– Ütik őket, hogy a szoroson át tereljék – mondta valaki, és a következő pillanatban egy tucat paraszt érte utol a lovagot, rövid dárdákkal felfegyverkezve, kék sapkájukat a kezükben tartva.

– Egy csapat fatolvaj jött le a hegyekből – mondta a parasztok vezére –, és elhajtották a Glen Car Lough tónál élő öregember disznóit, hát mi elindultunk utánuk. De most, hogy tudjuk, négyszer annyian vannak, mint mi, csak követjük őket, hogy megtudjuk, hova hajtják a disznókat, és aztán elmondjuk De Courceynak. Ha pedig ő nem segít nekünk, megyünk Fitzgeraldhoz. Mióta De Courcey és Fitzgerald békét kötött, mi nem tudjuk, kihez tartozunk.

– De addig – mondta a lovag – a disznókat mind megeszik.

– Egy tucat ember nem tehet többet, és nem volna értelme az egész völgy életét veszélyeztetni két vagy akár két tucat disznó miatt.

– Meg tudja mondani – kérdezte a lovag –, hogy az öregember, akinek a disznóit elrabolták, jámbor és igaz szívű-e?

– Olyan igaz a szíve, mint akárki másé, és jámborabb, mint bárki, mivel minden reggel imádkozik reggeli előtt.

– Akkor harcba kell szállniuk a fatolvajokkal – mondta a lovag –, és ha megteszik, én magamra vállalom a harc oroszlánrészét. Jól tudják, hogy egy páncélos lovag sok ilyen fatolvajjal felér, akik gyapjú- és bőrruhát viselnek.

Ekkor a vezérük társaihoz fordult, és megkérdezte, hogy vállalnák-e így a harcot. De azok inkább szerettek volna hazamenni kicsiny faházaikba.

– A fatolvajok gonoszak és hitetlenek-e? – kérdezte ekkor a lovag.

– Gonoszak azok egész viselkedésükben – felelte az egyik paraszt –, és senki sem látta még őket imádkozni.

– Akkor – mondta a lovag – minden megölt fatolvaj fejéért adok öt koronát.

Ekkor megkérte a vezért, hogy mutassa az utat, és mindnyájan elindultak a tolvajok felkutatására.

¹ *Out of the Rose*, in: *The Secret Rose*, London, Lawrence & Bullen, 1897

Egy idő után egy ösvényre bukkantak, amelyen továbbhaladtak felfelé az erdős hegyoldalon. Kis idő múlva az út nagyon meredekké vált, így a lovag le kellett szálljon a lováról, s kikötötte azt egy fa törzséhez. Tudták, hogy jó úton járnak: látták a hegyes cipők nyomait, amelyek patanyomokkal keveredtek a puha földben. Az út egyre meredekebbé vált. Mikor patanyomokat már nem találtak, tudták, hogy a tolvajok vállukra vették a disznókat, úgy mentek tovább. Imitt-amott hosszú csíkok jelezték, hogy néha az egyik disznó lecsúszott a fatolvaj válláról, így az egy darabig a földön húzta maga után. Így mendegéltek, a lovag és társai vagy húsz percig, amikor nagy zaj csapta meg a fülüket, és ebből tudták, hogy hamarosan utoléri a tolvajokat. Hirtelen a hangok elcsendesedtek, ebből viszont megtudták, hogy a tolvajok meghallották őket. Gyorsan, de óvatosan haladtak tovább. Öt perc elteltével egyikük megpillantott egy bőrmellényt egy mogyoróbokor mögül kikandikálni. Ekkor hirtelen nyílvessző csapódott a lovag páncéljához, de ártalmatlanul le is pattant róla. Heves nyílzápor süvített el mellettük, akár egy méhraj. Futottak és másztak, másztak és futottak mind a tolvajok felé. Meg is pillantották őket, ahogy a bokrok mögé bújtak remegő íjakkal kezükben. Mivel a falubélieknek csak dárdájuk volt, rögtön párharcra került a dolog. A lovag elől futott, és lesújtott először egy, majd egy másik tolvajra. A parasztok ordítva felszorították a tolvajok bandáját a hegytetőn levő tisztásra. Ott meglátták a két disznót, amint békésen kukacok után turkáltak a fűben. A falubéliek bekerítették őket, és lassan elkezdtek visszavonulni a keskeny ösvény felé. Az öreg lovag ekkor már utolsóként ment, tolvajt tolvaj után győzve le. A parasztok megúszták súlyosabb sérülések nélkül, mivel a lovag magára vállalta a harc oroszlánrészét, amit véres páncélja is bizonyított. Mikor elérték a keskeny ösvény bejáratát, a lovag arra utasította a falubélieket, hogy hajtsák le a disznókat a völgybe, amíg ő ott marad őrizni az utat. Egy pillanat alatt egyedül maradt, legyengülve a nagy harctól és sérüléseitől. A fatolvajok ott helyben végezhetek volna vele, ha a félelem miatt nem menekültek volna el hanyatt-homlok.

Már egy óra eltelt, de senki nem tért vissza. A lovag nem bírta tovább őrt állni, le kellett feküdnie a fűbe. Még egy fél óra eltelt, amikor egy fiatal fiú jelent meg az ösvényen, egy halom kakastollnak látszó valamivel a kalapjában. A legény minden legyőzött tolvajhoz odament, levágta a fejét, aztán egy kupacba gyűjtötte a lovag elé, és ezt mondta:

– Ó, nagy lovag! A falubéliek azt a feladatot adták nekem, hogy jöjjenek el magához, és kérem el azt a fizetséget, amit a fejekért cserébe ígért. Öt korona egy fejért. Arra kértek, mondjam meg, hogy imádkoznak az Úrhoz és az Ó Anyjához, hogy adjanak magának hosszú életet. De azt is üzenték, hogy ők szegény parasztok, és nagyon hálásak lennének, ha megadná a beígért jutalmat, mielőtt meghal. Ezt újra meg újra elismételték, hogy nehogy elfelejtsem. És azt ígérték, hogy ha elfelejtem, verést kapok érte.

A lovag könyökére támaszkodva belenyúlt a zsákjába, amely a szíjáról lógott, és kiszámolta az öt koronát minden fejért. Harminc fej volt összesen.

– Ó, nagy lovag! – mondta a fiú. – Még azt is a lelkemre kötötték, hogy vigyázzak magára, gyűjtsak tüzet, és tegyem ezt a kenőcsöt a sebeire.

Ekkor a legény ágakat és száraz leveleket gyűjtött, és tüzet csiholt kovakövével és acéljával. Aztán levette a lovagról a páncélinget, és elkezdte kenegetni

a sebeit. De olyan ügyetlenül ám, mint aki csak gépiesen végzi, amire utasítják. A lovag megállította, majd ezt mondta:

– Jó gyerekeknek tűnsz.

– Most én is kérnék valamit magától, nagy lovag!

– Van még néhány koronám – felelte a lovag –, odaadjam neked?

– Ó, nem – mondta a fiú – A pénz nem fontos nekem. Egy dolgot csinállok szívesen az életben, és ahhoz nincs szükségem pénzre. Faluról falura és hegyről hegyre járok, és ahol csak találok egy szép kakast, ellopom, az erdőbe viszem, és ott tartom egy kosár alatt, amíg egy másik kakast is találok, és akkor kakasviadalt rendezek. Az emberek azt mondják, együgyű vagyok, ezért nem is bántanak. Soha nem adnak semmiféle munkát, kivéve hogy néha elvigyek egy-egy üzenetet. Azért küldtek engem a jutalomért, mert együgyű vagyok: bárki más ellopná azt, azok pedig, akik hazaterelték a disznókat, nem mernek visszajönni, mert most, hogy maga nincs már velük, félnek a tolvajoktól. Hallotta már azt, hogy mikor a fatolvajokat keresztelik, a farkasokat hívják keresztszülőnek, és a jobb karjukat meg sem keresztelik?

– Ha nem veszed el ezt a néhány koronát, drága fiam, attól félek, mást nem adhatok. Hacsak nem akarod ezt az öreg páncélinget, amelyre hamarosan úgyszem lesz szükségem.

– Hmm... Valamit akartam... Igen, emlékszem már! – mondta a fiú. – Azt szeretném, ha elmondaná nekem, hogy miért harcolt ilyen semmiségért úgy, mint a bajnokok és óriások a mesékben. Tényleg olyan ember ön, mint mi? Vagy inkább egy öreg varázsló, aki a hegyek között lakik? Vajon nem kel fel rögtön a szél, hogy porrá morzsolja önt?

– Mivel most már én vagyok az utolsó a szövetségből – felelte a lovag –, elmondhatok mindent, és tanúbizonyságot tehetek az Úr hatalmáról. Nézd meg a Rubinok Rózsáját a sisakomon, és lásd az életem és reményem virágát.

Ekkor pedig belekezdett élete történetének elmesélésébe, de egyre gyakoribb szünetekkel. Ahogy mesélt, a Rózsa mélyvörösben tündöklött a tűz fényénél. A fiú pedig a földbe szúrta kakastollait, és úgy mozgatta őket, mintha a történet szereplői lennének.

– Egy távoli vidékről jövök, és Szent János Lovagjainak voltam a tagja – kezdte az öreg lovag. – Egyike voltam azon keveseknek, akik mindig nehezebb munkákra vágytak a Magasságos szolgálatában. Végül eljött hozzánk egy lovag Palesztinából, aki előtt az Úr maga feltárta az igazak igazát. Látott egy csodás Tűzrózsát, és egy hang a Rózsából azt mondta neki, hogy az emberek elfordulnak saját szívük fényétől és külső szabályoknak engedelmessé válnak. Ezért a fény lassan kialszik. Senki sem menekülhet az átok alól, kivéve az együgyű jó embert, aki nem tud, és a szenvedélyes bűnös embert, aki nem akar gondolkodni. Azt is mondta ez a hang, hogy máris egyre gyengül a szív fénye, amely életben tartja a világot. Ahogy halványul, a csillagokat, hegyeket és füveket furcsa fertőzés éri. Azok közül pedig, akik látták az igazat és az ősi utat, de szívesen maradnak a romlott világban, senki nem léphet be az Isten Országába, azaz a Rózsa szívébe. Ezért minden loagnak bizonyítania kell haragját a romlás ereje ellen, úgy, hogy meghal az Isten Rózsájának szolgálatában. Amíg a palesztin lovag ezeket mondta nekünk, úgy tűnt, hogy egy látomásban

megjelent előttünk a Rubinrózsa, és körülölelte őt. Olyan volt, mintha a Rózsa szívéből beszélt volna, miközben a levegőt finom illat töltötte be. Ebből tudtuk, hogy az Úr Hangja volt az, ami a lovagon keresztül szólt hozzánk. Köré gyűltünk, és kértük, hogy vezessen minket minden dologban, és tanítson minket engedelmeskedni a Hangnak. Így hát fogadalmat tettünk, ő pedig csapatokban küldött a világba, hogy nemes ügyekért haljunk meg valahol a harcban. Először arra gondoltunk, hogy gyorsabban is végrehajthatjuk a küldetésünket, ha halálra éheztetjük magunkat a szentek tiszteletére. De a lovag arra intett, hogy ez gonosz cselekedet, mivel a halálért tennénk, és megfosztanánk az Urat a halálunk feletti hatalmától. Cselekedeteinket az Úr szolgálatába kell helyezzük, a jutalmat pedig Őrá bízunk. A lovag arra utasított, hogy mindig ketten együnk egy asztalnál, hogy figyelhessük egymást, nehogy valamelyikünk helytelenül koplaljon, mert voltak, akik azt gondolták, hogy ha a szentek szentségéért koplalnak, úgy igaz halált halnak. Teltek az évek, és társaim egyenként haltak meg a Szent Földön, vagy a világ gonosz hercegei elleni harcban, vagy rablók-tól tisztítva az utakat. A palesztin lovag is meghalt, és végül egyedül maradtam. Minden olyan harcot megvívtam, ahol kevesek szálltak szembe sokakkal, és végül a hajam is megőszült. Ekkor óriási félelem tört rám, arra gondolva, hogy talán az Úr elégedetlen velem. De hallván, hogy ezen a nyugati vidéken háborúk dúlnak, itt megtaláltam, amit kerestem, és íme: most nagy öröm tölt el.

Ezután elkezdett latinul énekelni, a hangja pedig egyre halkult. Aztán szemem lassan becsukódott, ajka szétnyílt, és a fiú tudta, hogy halott.

– Jó kis történetet mesélt nekem! – mondta. – Volt benne harc, de nem érttettem sokat belőle, és nehéz emlékezni ilyen hosszú történetre.

Ekkor kezébe vette a lovag kardját, és elkezdett sírt ásni a puha földbe. Lassan ment az ásás, már meg is pirkadt közben. Majdnem végzett a munkával, amikor a völgyből kakaskukorékolást hallott.

– Jaj – mondta –, muszáj megszereznem azt a madarat! – és lerohant a keskeny ösvényen a völgybe.

Albert Noémi fordítása

Mennyei leplekre vágyom

(He Wishes for the Cloths of Heaven)

Ha enyém volna az ég hímzett leple,
 Mit átsző ezüst és arany fény,
 Kék és ködös és sötét leple:
 Az éj, a nappal s a csillagfény,
 Terítném lepleim lábad elé,
 De nincs egyebem, mint az álmaim,
 Terítem álmaim lábad elé,
 Lépj könnyen, lépted alatt az álmaim.

Szabó Anna Viola fordítása

A körforgás

(The Wheel)

Telente várjuk a tavaszt,
 Vágyunk tavasszal már a nyár,
 S a nap ha dús lombot fakaszt,
 Szólunk: „A tél jöhetne már!”
 Aztán az egész mit sem ér,
 Mert a tavasz még nem jön el,
 Azért forrong bennünk a vér,
 Mert nyugtot csak a sírban lel.

Tordai Éva fordítása

A kerék

Télben tavaszt hívunk egyre,
 És tavasszal vágyunk nyarat,
 S ha dús lombok dala zengne,
 Dicsérjük a téli havat;
 S jó aztán semmi nem marad,
 Mert a tavasz messze van még –
 S nem tudjuk, vérünkben zavart
 A sír utáni vágy kelt rég.

Sánta Lúcia fordítása

Köntös

(A Coat)

Köntöst szabtam a dalomra
 Ős-mítoszok mintájával
 Hímes-díszes formájával
 Tetőtől talpig bevonva;
 De a bolondok elvették,
 Ország-világ szeme előtt
 Önmagukénak hirdették.
 Mégis, járni jobb így nekem
 – Dalom, hát hadd vigyék el őt! –
 Díszköntös nélkül, meztelen.

Hegyesi Zsolt fordítása

Köntös

Dalból szőtt köntösöm
 Telis-tele van varrva,
 Az ősi múlt van rajta,
 Mesezőn.
 Most sok esztelen
 Viseli bár büszkén,
 De érdemtelen.
 Dalom, bárki elvegyen,
 Akkor vidám szívvel majd
 Járok meztelen.

Karafa Sándor fordítása

Fergus és a druida

(Fergus and the Druid)

Fergus. Ma egész álló nap követtelek,
 S te egyik alakból a másikba illantál,
 Először hollóként szálltál, kinek ősi szárnyain
 Alig díszlett néhány toll, rozmárként
 vándoroltál azután szikláról sziklára,
 És most végre emberi alakot viselsz,
 Egy szikár öregember, ki szinte elvész az éjben.

Druida. Mi az óhajod, Vörös Ág büszke királya?

Fergus. Így szólnék, élő lelkek legbölcsebbike:
Az ifjú, finom Conchubar mellettem ült
Mikor ítélkeztem, s bölcsen beszélt,
És ami nekem vég nélküli tehernek bizonyult,
Számára gyerekjáték volt, így hát koronát
Tettem fejére, hogy elűzzem bánatom.

Druida. Mit tennél hát, Vörös Ág büszke királya?

Fergus. Büszke király lennék! S ez kétségbe ejt.
Embereimmel lakomázom a hegyen,
Az erdőket járom, és magam hajtom szekere
A morajló tenger hófehér határán,
S mégis fejemen érzem a koronát!

Druida. Mi lennél hát, Fergus?

Fergus. Soha többé király.
Legyen enyém álmodó bölcsességed!

Druida. Nézd dérlepte gyér hajam és beesett arcom,
Kezeim tán sosem emelnek kardot,
Testem reszket, mint a szélfúttá nád.
Nő még nem szeretett, férfi még nem kérte segítségem.

Fergus. A király csak egy bolond szolga,
Ki vérét fecséreli, hogy egy másik álma legyen.

Druida. Vedd hát, ha muszáj, eme álmokkal teli zsákot;
Oldd el zsinórját, s körbefonnak majd.

Fergus. Látom életem, ahogy folyóként illan
S változik; már annyi alakban láttam napvilágot –
Zöld csepp a tengerben, fénysugár
Egy kardon, fenyőfa a dombon,
Vén rabszolga, ki nehéz malomban öröl,
Aranyszéken trónoló király –
Míndez csodás és nagyszerű;
Ám semmit sem fejlődtem, bár tudásom végtelen.
Ah! Druida, Druida, a bánat mily széles hálóját
Rejti a kicsi palaszürke zsák!

Hollós Judit Katalin fordítása

A kelta elem az irodalomban¹

I

Ernest Renan *A kelta népcsoportok poétikája*² című művében foglalta össze, melyek azok a jellemvonások, amelyek vélekedése szerint a keltáknak tulajdoníthatók. Engedtessek meg, hogy híres kijelentéseit idézzem: „Nincs oly néptípus, amely a keltakéhoz fogható meghitt párbeszédben lett volna a teremtés alsóbbrendű alkotásaival, vagy akkora osztályrészt tulajdonított volna ezeknek az erkölcsi létben, mint ők.” A kelta néptípus sajátja volt egy bizonyos fajta „realisztikus naturalizmus”, „a természetnek önmagáért való szeretete, egy olyasféle élénk fogékonyság mágikus varázsára, amelybe azon ember melankóliája vegyül, aki, mikor szemtől szemben tapasztalja meg jelenlétét, úgy hiszi, a természet beszél hozzá, s ő általa ismeri meg saját eredetének és végzetének történetét”. „Végletekig kiaknázta az álmoknak a valósággal való összetévesztése lehetőségét”, és „összehasonlítva a klasszikus képzelettel, kétségkívül a kelta képzelőerő a végtelen, ellentétben a másikkal, amely a véges”. „Története egyetlen hosszú siralom, még mindig felidézi számkivetéseit, menekülését a tengereken át.” „Ha időnként derűsnek látszik is, könnye nem késik felragyogni mosolya mögött. Örömeinek elégiaként végződnek; nincs, mi felérne nemzeti dalainak magával ragadó szomorúságával.” Matthew Arnold *Tanulmány a kelta irodalomról*³ című munkájában egyetértett azzal, hogy ez a szenvedélyes természetszeretet, e gazdag képzelőerő és melankólia kelta jellemvonások, azonban az eddigieknél részletesebb leírást adott ezekről. A kelták szenvedélyes természetszeretete jobbára a természet „titokzatosságából”, semmint „szépségéből” eredeztethető, s a természetet „bűbájjal és varázslattal” ruhazza fel; továbbá a kelta képzelőerő és a kelta melankólia egyaránt egy „a tények önkényuralmával szembeni szenvedélyes, parttalan, megfőkezhetetlen lázadás”. A kelta ember nem úgy melankolikus, mint ahogyan Faust vagy Werther az, „egy pontosan körülírt okból”, hanem mert van benne valami „megmagyarázhatatlan, lázadó és titáni”. Mennyire jól ismerjük e gondolatokat, talán még Renan szavainál is jobban, és mennyire jól ismerjük a prózának és versnek azon passzusait, amelyeket annak igazolására használ fel, hogy az angol irodalom, ha rendelkezik a fentebb leírt sajátosságokkal, mindenkoron kelta forrásból meríti őket! Nem gondolom azonban, hogy bárki közülünk, akik Írországról írunk, valaha is érvelt volna mellettük, érdemes lenne hát kissé átgondolnunk, mi az, amiben segítenek, és mi az, amiben ártanak nekünk. Ha ezt nem tesszük, egy nap megőrülünk, és az ellenség gyökerestül kiirtja rózsakertjeinket, s káposztát ültet a helyükre. Itt az ideje talán, hogy újrafogalmazzuk Renan és Arnold érveit.

¹ W. B. Yeats, „The Celtic Element in Literature”, in: *Ideas of Good and Evil*, London, 1903, 270–96.

² *The Poetry of the Celtic Races*, c. 1856, francia eredetiből angolra fordította: William G. Hutchison, 1896

³ *The Study of Celtic Literature*, 1891

II

Hajdanán, e világban minden nép úgy hitte, hogy a fák istenekhez hasonlósak, emberi vagy groteszk alakot ölthetnek, és a szellemekkel táncolhatnak; hogy a szarvasok, a hollók és a rókák, a farkasok és a medvék, a felhők és a tavak, tehát csaknem minden a nap és a hold alatt – s maga a nap és a hold is –, nem kevésbé istenekhez hasonlósak és változékonyak. A szivárványban egy istenség meghajlítva maradt, hanyagságból földre vetett íját látták; a mennydörgésben agyagedénye összezúzásának vagy harci szekere kerekeinek zaját vélték hallani. Amikor vadkacsák vagy varjak gyors szárnyalással suhantak el a fejük felett, azt gondolták, szemük a megpihenni igyekvő holtakra tekint; a kicsiny dolgokban pedig oly nagy misztériumot sejtettek, hogy úgy hitték, akár egy kézmozdulat vagy egy megszentelt faág meglendítése is megzavarhatja az egymástól távoli szíveket, vagy sötétségbe burkolhatja a holdat. A régi irodalmak mindegyike tele van ezekkel vagy az ezekhez hasonló elképzelésekkel, és az olyan néptípusok költői közül mind, amelyek nem hagyták el a dolgok szemlélésének eme ősi útját, a *Kalevala* költőjéhez hasonlóan elmondhatták volna magukról, hogy „dalaim szél terelé, tenger habja hozta elé, a madár is szókat szerzett”.⁴ Amikor a *Kalevalában* egy anya a lányát siratja, aki agg udvarlója elől menekülve a vízbe fúlt, oly nagyon sír, hogy könnyeiből három folyó támad. Ezek kivetnek magukból három sziklát, amelyeken egy-egy nyírfa nő, rajtuk egy-egy kakukk ül és énekel: az első azt, hogy „szeret, szeret”, a második, hogy „kérő, kérő”, a harmadik, hogy „öröm, öröm”.⁵ A *sagák* írói nyomán pedig a mókus fel s le szalad a szent kőrisfa törzsén, és viszi a gyűlölet szavait a sastól a féregig, a féregtől a sasig. Jóllehet, a régi gondolkodásmód nekik kevésbé volt a sajátjuk, mint a *Kalevala* íróinak, mert egy sokkalta zsúfoltabb, összetettebb világban éltek, és az absztrakt meditációt tanulták, amely az embereket a látható szépségtől elcsábítja, s így talán már kezdték elfelejteni a szenvedélyes meditációt, amely az embereket révületbe hozza, a fákat, a szörnyeket és az élettelen dolgokat pedig emberi hangon szólaltatja meg.

Az óíreknek és az ówalesieknek az ősi szemléletmód a *Kalevala* íróihoz képest kevésbé, ám a *sagák* íróihoz képest jobban a sajátja volt, és éppen ez a megkülönböztető jegye a Matthew Arnold által idézett példáknak, amelyek jól szemléltetik e népek „természeti mágiáját”: hogy a természetben sokkal inkább a „misztériumot”, semmint a „szépséget” érzékelték. Matthew Arnold idejében még nem állt rendelkezésre annyi ismeret a népdalokról és a népi hiedelmekről, mint most, és nem hiszem, hogy Arnold megértette, hogy a „természeti mágiánk” nem más, mint a világ ősi vallása, ősi természetimádata, s az ebből fakadó zaklatott ekstázis a természet jelenlétében; az emberek elméjében gyökeret vert bizonyosság, hogy csodás helyeinek mindegyikét kísértetek járják. Ez az ősi vallás jelenik meg a *Mabinogionban*, a „Virágarcú”⁶ teremtéséről szóló részben. Gwydion és Math „virágokból”, „bűbájjal és illúzióval” hozták őt létre. „Vették a tölgy virágát, a rekettye virágát és a gyöngyvessző virágát,

⁴ Vikár Béla fordítása (*Ideje volna énekelni*)

⁵ Vikár Béla fordítása (*Ajnó-ének*)

⁶ „Flower Aspect”, azaz Blodeuwedd („Virágarcú”, „Virágleány”), a tavasz istennője a walesi mitológiában; neve a mai nyelvben baglyot jelent

s belőlük alkottak egy hajadon leányt, akinél szépségesebbet és kecsesebbet emberi szem még soha nem látott; majd megkeresztelték, s elnevezték Virágarcúnak.” Egy másik, nem kevésbé mives részben arról hallunk, hogy a lángoló Fa szépségét felerészben az adja, hogy a leveleknek oly élénk és gyönyörű szép képzetét hívja életre, mely a lobogó lángoktól veszi élénkségét és szépségét: „Láttak egy magas fát a folyó mellett, melynek egyik fele tetőtől talpig lángokban állt, másik fele zöld volt, teljes levéldíszben.” Minden bizonnyal megtalálhatjuk ugyanezt az angol költőktől vett idézetekben is, az angol költészetben a kelta hatás jelenlétét igazolva. Keatsnél példa erre a „mély vizek nyílt falán, az örvénylő óceán-üvegen talán e hang tár tűnt tündéri tájt”⁷ vagy a „mozgó tengert, mely papként szelíden mossa a föld emberi partjait”;⁸ de ott van Shakespeare-nél is, az „ég tere” képében, mely „kirakva csillogó aranyhimekkel”, és abban, ahogy Didója áll a „sivatag partok felett, gyászfüz kezében”, amelyet a természetet és a természet szellemeit dicsőítő ősi rítus közben meglendít, „s inté kedvesét várába vissza”,⁹ Carthagóba. Megint más példákban a jámbor istenimádók istenségeik kísértetjárásai között megtapasztalt öröme és csodálata van jelen. Vagy tán nem ez az öröm és csodálat van-e a *Mabinogion*ban, az Olwen külsejét leíró részben: „Haja sárgább volt, mint a reketye virága, és fehérebb volt bőre a hullámhaboknál, keze és ujjai szépségesebbek voltak, mint az erdei szellőrózsa, mely a mezők forrásainak közepette nő”? Vagy tán nem ez az öröm és csodálat van-e ebben is:

„S azon nyárkezdet óta nem jövénk
Mi össze halmon, völgyön, síkon, erdön,
Köves patak, vagy szittyós ér körül,
Vagy szirtszegélyü tengerpartokon”?¹⁰

Ha az embereknek soha nem lettek volna ábrándjaik arról, hogy virágokból szépséges asszonyokat lehet teremteni, vagy hogy támadhatnak a mezei forrásokból és kövezett kutakból, akkor az idézett részletek közül egyetlenegy sem íródhatott volna meg. Természetesen, a Matthew Arnold által „hű szemléletmódúnak” vagy „görög szemléletmódúnak” nevezett természetleírásokból semmi el nem vezett volna, ha a mezei források és a kövezett kutak mind nem lettek volna többek mezei forrásoknál és kövezett kutaknál. Amikor Keats – görög szemléletmódban, amely könnyedséggel és derűvel ruházza fel a természetet – azt írta:

„Mily apró város az, mely halk habok
Partján, vagy békés várövű hegyen
Tárt utcákkal e jámborokra vár”?¹¹

⁷ Részlet John Keats *Óda egy csaloganyhoz* c. költeményéből, Tóth Árpád fordítása

⁸ Részlet John Keats *Utolsó szonett* c. költeményéből, Szabó Lőrinc fordítása

⁹ Részlet William Shakespeare *A velencei kalmár* c. színművéből, Ács Zsigmond fordítása

¹⁰ Részlet William Shakespeare *Szentivánéji álom* c. színművéből, Arany János fordítása

¹¹ Részlet John Keats *Óda egy görög vázához* c. költeményéből, Tóth Árpád fordítása

amikor Shakespeare – görög szemléletmódban – azt írta, hogy

„Van egy kies part, hol kakukfű nő,
Hol dús virányt rukerc s ibolya sző”;¹²

amikor Vergilius – görög szemléletmódban – azt írta, hogy

„Ó források, moh-fedték! álom-puha pászit!”¹³

és

„Mákfejet is, halovány violákba vegyítve tenéked
S jószagú kaprot köt nárcisz-koszorúba ezekhez”;¹⁴

ők a természetre ekstázis nélkül tekintettek, egy férfiú gyengéd kötődésével, amelyet ama kert iránt érez, ahol naponta sétált és kellemes dolgokon elmélkedett. Modern szemlélettel tekintettek a természetre, azon emberek szemléletével, akik költőiek ugyan, de sokkalta inkább érdeklik őket egymás dolgai, semmint egy olyan természet, amely pusztá bájjá és kellemességgé fakult: vagyis azoknak az embereknek a szemléletével, akik elfeledték az ősi vallást.

III

Akik egy olyan világban éltek, ahol bármi áramolhatott, változhatott és akár milyen más alakot ölthetett, olyan hatalmas istenek között, kiknek heve benne volt a perzselő naplementében, a mennydörgésben és az égiháborúban, azoknak nem a mieinkhez fogható súlyú és léptékű gondolataik voltak. Ők imádták a természetet és annak bőségét, s olybá tűnik, hogy mindig mint valami legmagasabbrendű rítust járták viharos táncukat a hegyek között vagy az erdők mélyén. Majd ott oly földöntúli ekstázisba estek, hogy végül úgy tűnt, ők maguk lettek istenné vagy isteni szörnyekké, és úgy érezték, lelkük a holdnál magasabban szárnyal; és, amint azt egyesek vélik, a világon elsőként képzeltek el az istenek és a megboldogultak áldott országát. Nagy képzelőerő hevítette szenvedélyeiket, mert nem a mi szűk határaink között éltek – közelebb voltak az őskáoszhoz, minden ember vágyához, és ezeknek halhatatlan mintaképeit őrizték. A harmatban futó mezei nyúlról azt tartották, hogy ott ülhetett már akkor is, amikor az első ember teremtett, míg lábuk alatt a szegényes szittyócsomóról azt, hogy csillagok közt kacagó istennő lehetett egykoron; és hitték, hogy egy kevéske varázslattal, egy könnyed kézmozdulattal, az ajkak halk mormolásával ők maguk is mezei nyúllá vagy szittyócsomóvá tudnának változni, és megismerhetik a halhatatlan szerelmet vagy a halhatatlan gyűlöletet.

Minden népi irodalom, és minden olyan irodalom, amely nem tér el a népi hagyománytól, a határtalan és a halhatatlan dolgokban gyönyörködött. A *Kalevala* abban a hétszáz évben gyönyörködött, amely alatt Luonnotar¹⁵ a tengerek mélyén vándorol Vejnemöjnennel a méhében; a *Roland-énekben* pedig

¹² Részlet William Shakespeare *Szentivánéji álom* c. színművéből, Arany János fordítása

¹³ Részlet Vergilius *VII. eklogájából*, Lakatos István fordítása

¹⁴ Részlet Vergilius *II. eklogájából*, Lakatos István fordítása

¹⁵ Ilmatar vagy Luonnotar (a finn 'luonto', azaz 'természet' szóból)

a mohamedán király Nagy Károly nagyságát latolgatva újra és újra elismétli: „háromszáz esztendő, mikor fárad már bele a háborúba?” Az ír népmesében Cuchulain¹⁶ a győzelem szenvedélye hajtotta, minden harcost leterített, míg végül a hullámokkal hadakozva lelte halálát, mert egyedül ezek tudtak rajta felülkerekedni. Az ír népdalban a szerelmes hívja kedvesét, menjen vele az erdőbe a folyókban fickándozó lazacot látni, kakukkszót hallani, mert a halál sose találja meg őket az erdőrengeteg szívében. Oisín¹⁷ – amikor a Tündérföldön töltött háromszáz évet, és szerelmét hátrahagyva épp hogy visszatért – Szent Patrikot arra inti, szakítsa félbe egy időre imádságát, és hallgassa a feketerigót, mert ez Darrycarn feketerigója, amelyet Finn hozott Norvégiából háromszáz esztendőnek előtte, és amelynek fészket saját kezével építette meg a tölgyfán. És bizony, ha elég mélyre megyünk az erdőbe, nem ott találunk-e mindent, amit keresünk? Ki tudja, hány évszázada már, hogy az erdők madarai hallatják éneküket? Valamennyi népi irodalomban csakugyan jelen van egy olyasfajta szenvedély, amelyhez hasonló nincs meg a modern irodalomban, zenében és képzőművészetben, kivéve amikor ezt – közvetlenül vagy egy vargabetűvel – az ősi időkből veszik át. A szerelmet az ősi Írországból halálos betegségnek tartották, a *Connacht dalai* c. gyűjteményben¹⁸ van is egy halálkiáltáshoz hasonló szerelmes vers: „Szerelmem, ó, ő az én szerelmem, az asszony, ki legkivált pusztulásomra tör, kedvesebb ő, ha megbetegít is, mint az asszony, ki enyhülést hozna rám. Ó az én kincsem, ó, ő az én kincsem, a szürke szemű asszony... egy asszony, ki nem tenné kezét a fejem alá... Ó az én szerelmem, ó, ő az én szerelmem, az asszony, ki elvette minden erőmet; egy asszony, ki egyet sem sóhajtana értem, egy asszony, ki nem tenne követ a síromra... Ó az én titkos szeretóm, ó, ő az én titkos szeretóm. Egy asszony, kinek egyetlen szava sincs hozzám,... egy asszony, kinek nem hiányzom, ha elmegyek... Ó az én választottam, ó, ő az én választottam, az asszony, ki nem tekintene vissza rám, az asszony, ki nem békélne meg velem... Ó az én vágyam, ó, ő az én vágyam: egy asszony, ki a legkedvesebb nekem a nap alatt, egy asszony, ki figyelmét megvonná tőlem, még ha melléje ülnék is. Ó döntötte romlásba szívemet, és örökre sóhajt a lelkem utána.” Egy másik dal így végződik: „Az Erne¹⁹ vadul megárad, a hegyek leomlanak, és a tenger vörös tajtékot vet, vérontás lesz, s minden völgy és minden láp a magasba emeltetik, mielőtt elveszel, én kicsi fekete rózsám.” Hasonlóképpen nem méricskélnek az óírek gyűlöletüket sem. A népdalban O’Sullivan Bere dajkája azért fohászkodik, hogy a pokol izzó katlana legyen hűtlen szerelmesének örök sírja. Egy Erzsébet-kori ír költő így kiált fel: „Hárman vannak, kik halálomat várják. Az ördög, aki a lelkemre vár, és mit sem érdeklí őt a testem vagy a vagyonom; a férgek, melyek a testemre várnak, és mit sem érdeklí őket a lelkem vagy a vagyonom; a gyermekeim, akik a vagyonomra várnak, és mit sem érdeklí őket a testem vagy a lelkem. Ó, Krisztus, lógasd fel mind e hármat egyetlen kötéllel.” Ily szeretet és gyűlölet

¹⁶ Magyar szövegekben gyakran Kuhulin

¹⁷ Osszián ír megfelelője

¹⁸ Douglas Hyde népköltészeti gyűjteménye

¹⁹ Loch Éirne: tó Írországból (vizét az azonos nevű folyó táplálja), nevében az ősi ír népcsoport, az Éireann nevét őri, ahogyan Írország ír elnevezése is (Éire)

nem azt keresi, ami halandó, hanem a maga végtelenségét, és hamarosan az eszme szeretetivé és gyűlöletivé lesz. A szerelmes, ki oly szenvedélyesen szeret, nemsokára már azt énekelheti kedvesének, amit A. E. versének szerelmes hőse: „Oly mérhetetlen vágy ébred, hogy Téged magadat feledtet.”²⁰

Amikor egy korai ír költő az ír férfiút szerelem tüzeiben égőnek nevezi, és amikor egy közmondás, amelyet egy barátom hallott a Skót-felvidéken, az ír férfiú szerelemnélküliségéről szól, akkor, meglehetősen, mindkettő ugyanazt próbálja szavakba önteni. Hiszen ha a szenvedély elég hatalmas bennünk, akkor – éppen akkor – egy kolostorokkal teli országba fog vezetni minket. Az a gyűlölködő, aki túl nagy szívvel gyűlölködik, nemsokára magát az eszmét, és egyedül azt fogja csak gyűlölni; s a szeretetnek és a gyűlöletnek ebből az idealizmusából, amennyire én gondolom, származik egyfajta hatalom: a kimondás és elfelejtés hatalma. Különösen a politika azon dolgainak vonatkozásában, amelyeket mások nem mondanak ki és nem felejtenek el. Az ősi földművesek és pásztorok telve voltak szeretettel és gyűlölettel, s barátaikból isteneket alkottak, ellenségeikből pedig az istenek ellenségeit, és azok sem kevésbé mitológikusak, akik az ő hagyományait követik. A valóságnak tűnő „álmoknak” a véletlennek tűnő „valóságokkal” történő ilyesfajta „összetévesztéséből”, ebből „a tények önkényuralmával szembeni szenvedélyes, parttalan, megfélézhetetlen lázadásból” származhat az a melankólia, amely minden ősi népet képessé tett arra, hogy a halállal és elválással végződő mesékben gyönyörködni tudjon, úgy, ahogyan a modern népek az esküvői harangzúgással végződő mesékben gyönyörködnek; és minden ősi népet, amely az óírekhez hasonlóan inkább lírai, mint drámai természetű, képessé tett arra, hogy a vad és gyönyörű szép siralmakban gyönyörködjön. Az életre oly nyomasztólag hatott a nagy erdőségek üressége, minden dolgok titokzatossága, valamint saját vágyainak nagysága – s amennyire én látom, e rengeteg szépség magányossága –, az élet maga pedig oly aprónak, törekenynek és kérészéletűnek tetszett, hogy az emlékezet számára mi sem lehetett üdítőbb, mint egy halállal és elválással végződő mese, mint egy vad és gyönyörű szép siralom. A férfiak nem pusztán azt siratták, hogy a kedvesük más felesége lett, vagy hogy a tudás megszerzésének íze keserű – mert az efféle gyász szerint az élet lehetett volna boldogabb is, ha másképp alakul, s így gyászra kevésbé érdemes –, hanem azt, hogy olthatatlan szomjúsággal jöttek e világra, és meghalniuk is így kell. Ezért van az, hogy az irodalom valamennyi bánattal teli, magasztos szereplője, legyen az Kasszandra, Heléna vagy Deirdre, Lear vagy Trisztán, legendákból kelt életre, és csakugyan nem mások ők, mint az elementáris képzelőerő visszatükröződései a modern és a klasszikus képzelőerő kis tükrében. Ez annak az embernek „a melankóliája, ki szemtől szemben tapasztalja meg [a természet] jelenlétét”, és ekképp úgy hiszi, „a természet beszél hozzá” a születés és a meghalás szomorúságáról; s akkor mi mást is tehetne, mint hogy felidézi a kelta nép számára „számkivetéseit, menekülését a tengereken át”, sugallva neki azt, hogy vele felszíthatná örökösen izzó hamvait? A kelta költészetben belül, a teljes gael nyelvterületen nincs párja népszerűségében Oisín siralmának, aki öreg és szánni való nyomorultként ifjúkori társaira és szerelmeire, a Tündérföldön töltött háromszáz

²⁰ Részlet George W. Russel *Illúzió* c. költeményéből

évére és tündérszerelmére emlékezik. Álmai, amelyek mind semmivé lettek és szétszórattak az idő viharaiban, visszhangoznak siralmaiban: „Ma éjjel felhők tornyosulnak fölöttem; hosszú volt számomra az elmúlt éjszaka, s bár e napot hosszúnak találok, a tegnapi még hosszabb volt. Minden nap, mely eljön reám, végtelen (...) Széles e világon nincsen hozzám hasonló – egy szegény öregember, ki köveket vonszol. Ma éjjel felhők tornyosulnak fölöttem. A Fianna utolsó harcosa vagyok, a nagy Oisín, Finn fia, ki harangok hangját hallja. Ma éjjel felhők tornyosulnak fölöttem.” Matthew Arnold Leyrach Hen siralmát mint a kelta melankólia egy típusát idézi, én azonban mint az elementáris melankólia egy típusát inkább: „Ó, mankóm, tán nem az ősz jött el, mikor a páfrány vöröslik és a sárga nőszirom virít? Tán nem azt gyűlöltem, mit szeretek?... Lám, nézzétek, az aggkor mily tréfát űz belőlem, hajamtól és fogaimtól kezdve szememig, melyet a nők úgy szerettek. Az a négy dolog, melyet egész életemben legkívált gyűlöltem, most együtt támad reám – a köhögés és az öregség, a betegség és a bánat. Öreg vagyok, egyedül maradtam, testemnek arányossága eltűnt, a hév elhagyott, a pompás kerevet²¹ nem vár többé rám; nyomorult vagyok, mankómra görnyedek. Mily gonosz volt minden, mi Leyrachra kimérettetett az éjszakán, amikor világra jött! Vég nélküli csapások, menekvés pedig semmi e teher alól.” Egy Erzsébet-kori író a mérhetetlen szomorúságot „írül sírás”-nak nevezi; Oisín és Leyrach Hen pedig, úgy gondolom, még hozzánk, modern írekhez is némiképp közelebb áll, mint más a népek legtöbbszöréhez. Ezért van az, hogy költészetünk és gondolataink java része melankolikus. „Egyazon ember”, írja Dr. Hyde gyönyörű prózájának egy részletében, amelyet eredetileg gael nyelven alkotott, „aki ma még táncol, szórakozik, iszik és hangosan ujjong, holnap magában beszél, megfáradtan, betegen és szomorún, elhagyatott kis kunyhójában, halkán dúdolva siránkozását kialudt reményei, elvesztett élete, a világ hiábavalósága és az eljövendő halál felett”.

IV

Matthew Arnold felteszi a kérdést, vajon a kelta emberből mennyit kell beleképelnünk a zseni eszményképébe? Én inkább úgy fogalmaznék, vajon az ősi vadászokból és halászból, meg a hegyek és az erdők eksztatikus táncosaiból mennyit kell beleképelnünk a zseni eszményképébe? Bizonyos, hogy az érzelmi felszabadultság utáni szomjúság és a parttalan melankólia fenyegető ebben a mai világban, s nem teszik az életet könnyebbé vagy rendezettebbé, ugyanakkor lehetséges, hogy a művészetek az e világon túli életben gyökereznek, és addig rágják korlátolt létünk fülét, amíg ez a világ elemésztdök és látomássá válik. Bizonyos, hogy – ahogyan Samuel Palmer is írta – „A túlzó mértéktelenség a legtisztább művészet élénkítő szelleme, és örökösen kutatnunk kell, hogyan tehetjük a túlzást még sokkalta mértéktelenebbé”. Matthew Arnold úgy fogalmazott, hogy ha arról kérdeznék, „honnan kapták az angolok hajlamukat a melankóliára és a természeti mágiára”, akkor „kevés kétellyel azt válaszolná, hogy melankóliájuk javarészt kelta forrásból ered, és azt, a legcsekélyebb kétség nélkül, hogy természeti mágiájukat pedig csaknem teljes egészében kelta forrásból kapták”.

²¹ Bibliai utalás, Ezékiel 23,41

Én másképpen fogalmazok, és azt mondom, hogy az irodalom a körülmények, vagy a szenttelen fantazmagóriák és meditációk pusztá krónikájává silányul, hacsak nem árasztják el folyamatosan a régmúlt idők szenvedélyei és hiedelmei, és hogy Európában e régmúlt idők szenvedélyeinek és hiedelmeinek egykori forrásai közül – a szláv, a finn, a skandináv és a kelta – egyedül a kelta volt évszázadokon át mindvégig közel az európai irodalom fő folyamához. Újra és újra elhozta a „túlzás” „élénkítő szellemét” Európa művészeibe. Ernest Renan számolt be arról, hogy a Lough Derget²² felkereső zarándokok purgatórium-látomásai hogyan adták az európai gondolkodásnak egy túlzásba vitt vezeklés új szimbólumait (s annak bizonyítékául, hogy ezek a korábbi pogány alvilághoz fűződő látomásokból nőttek ki, elég az egyetlen fatörzsből kivájt csónakra gondolni, amely a zarándokot a szent szigetre viszi);²³ hatásukat így értékeli: „Egy pillanatig nem férhet hozzá kétség, hogy a költői témák sorába, melyeket Európa a kelták zsenijének köszönhet, be kell hogy vegyünk az *Isteni színjáték* vázát is.”

Kevéssel később Artúr király és a kerekasztal lovagjainak legendái és a Szent Grál-legenda (a Grál egy ír istenség üstje volt tán egykoron)²⁴ nagy változást hoztak Európa irodalmában – és meglehet, hogy magukban az emberi érzelmek gyökereiben is – a lovagi rend és a romance szellemére kifejtett hatással. Még ennél is később, Shakespeare is a kelta legendában találta meg a maga Mabját, talán Puckját is, és ki tudja, hogy tündérkirályságának még hány más alakját; míg éppenséggel a mi időnk kezdetén Sir Walter Scott a felvidék legendáit és a felvidékre jellemző lobbanékonyságot oly mesterien vitte bele műveibe, hogy olybá tűnik, ezek maguk a romance-irodalom.

A mi időnkben a skandináv hagyomány – Richard Wagner, William Morris, valamint az őket korban (és véleményem szerint tehetségben is) megelőző Heinrich Ibsen képzelőerejének köszönhetően – egy újfajta romance-t hívott életre, és Richard Wagner képzelőereje által a modern világ művészeiben fellelhető legszenvedélytelibb alkotóelemmé lett. Ugyanakkor még egy szenvedélyteli elemről biztosan beszélhetünk: a mai napig el nem halványuló Artúr- és Szent Grál-legendák köréről; most pedig a legendáknak egy új, talán még az eddigiéknél is gazdagabb forrása van feltárulóban Európában: a kelta legendák nagy forrása. Deirdre története, aki a férfiakat megbolondító nők közül egyedül volt egyszerre a fehér láng és a vörös láng, a bölcsesség és a kedvesség; Tuireann fiainak története, amely érthetetlen rejtélyeivel olyan, mint egy régi Grál-történet; vagy a hattyúvá változtatott négy gyermek története, akiknek jajgatását hallani a vizek felett. Cuchulain története egy halhatatlan istennő iránt érzett szerelméről, és végül egy halandó asszonyhoz való hazatéréséről; a gázlónál kedves barátjával vívott számos csatájáról, akit megcsókolt a csaták előtt, és akinek holtteste felett zokogott, miután megölte; haláláról és Emer

²² Lough Derg vagy Loch Derg: tó Ulsterben, Donegal megyében, Station Island nevű szigetén, a híres, Szent Patrik Purgatóriumának is nevezett zarándokhellyel

²³ Yeats valószínűleg a „Lurgan canoe” néven ismert több ezer éves csónakra gondolt, amelyet 1901-ben Patrick Coen fedezett fel. A kora bronzkori lelet az Ír Nemzeti Múzeum gyűjteményének részét képezi.

²⁴ Utalás Dagdára, az ír főistenre

síralmairól. Vagy Grainne és Diarmuid szökésének története, amely mind között a legkülönösebben mesél a nők ingatag természetéről; és Oisín története Tündérföldről való visszatértéről, emlékeiről és síralmairól. „A kelta mozgalom” – az én értelmezésem szerint – mindenekelőtt ennek a forrásnak a feltárása, és felbecsülhetetlen, hogy ennek mily nagy jelentősége lehet majd az eljövendő időkre, hiszen a legendák minden új forrása újabb mámorító erőként hat a világ képzelőerejére. Éppen akkor történik mindez, amikor a világ oly nagyon sóvárogja képzelőereje újabb megtermékenyítését, mint az Artúr- és Grál-legendák „eljövetele” idején. A 18. század racionalizmusával való szembehelyezkedés összevegyült a 19. század materializmusával szembeni fenntartásokkal, és bizonyos, hogy a szimbolista mozgalom – amely Németországban Wagner, Angliában a preraffaeliták, Franciaországban pedig Villiers De l’Isle Adam, Mallarmé és Maeterlinck munkásságában nyert teljességet, illetve megmozdította Ibsen és D’Annunzio képzeletét is – az egyetlen olyan mozgalom, amely valami újat próbál mondani. A művészetek saját mélységükről töprengve vallásossá lettek, és – ahogyan, azt hiszem, Verhaeren mondta – egy szent könyv létrehozására törekednek. Vallásos gondolatiságuknál fogva, hangjukat hallatniuk csak a legendákon keresztül tudják, és míg a szláv és a finn legendák különös erdőkről és tengerekről mesélnek, a skandináv legendákat egy nagy mester fogja össze, de ezek is furcsa erdőkről és tengerekről szólnak, a walesi legendáknak pedig majd ugyanannyi nagy mesterük van, mint a görög legendáknak, addig az ír legendák a számunkra ismerős erdők és tengerek közt játszódnak, s egy újfajta szépségnek oly gazdagsága van bennük, hogy minden bizonytalanság ezek adhatják majd a jövő század legemlékezetesebb szimbólumait.

1897

Esszémet nagyobb szabadsággal írhattam volna meg, és felettébb jobban illusztrálva mondandómat, ha megvártam volna, hogy Lady Gregory befejezze legendáskönyvét, a *Cuchulain of Muirthemne*-t, amely méltán állítható a *Morte D’Arthur* és a *Mabinogion* mellé.

1902

H. Bajkai Judit fordítása

Iskolások között

(Among School Children)

I.

Kérdezgetek a hosszú termen át,
Fátyolos, kedves, vén nővér felel;
Tanul az osztály mértant, muzsikát,
Leckéje szépírás, történelem,
Szab, varr, korszerűn képzett, rafinált
Így lesz – és a sok gyerek hirtelen
Csodálkozva bámul fel, ahogy ott
Hatvanéves fontos ember mosolyog.

II.

Léda-testről álmodom, mint hajolt
Kihúnyó tűzre, történetről, mit ő
Mesélt, kemény lecke, szimpla eset volt,
Tragédiává lett gyermek-idő –
Mesélt, s úgy tűnt, ifjúi vonzalom
Gömbbé elegyít kétféle létezőt,
Vagy épp átírva platóni példát
Egy héjba tesz fehérjét, sárgáját.

III.

S tűnődve a felgyúlt dühön, bánaton,
Nézek egyik-másik gyermekarcra,
Így állt-e ő is ily fiatalon –
Legyen bár hattyú-lány, lubickolása
Minden vízi örökssel rokon –
Arcát, haját az a szín árnyalta,
S szívem egyszerre vadul kalapál:
Mint eleven gyermek előttem áll.

IV.

Jelenként úszik elmémbe képe –
Quattrocento-kéz formálta-e így,
Mintha a szellőt inná arcgödre,
És árnyékból mellé ételt kerít?
És bár sosem voltam Léda-féle,
Hajdan voltak szép tollaim – elég,
Jobb ha az ember mosolyra mosolyt ölt,
S játszik kedélyes, vén madárijesztőt.

V.

Ifjú anya, kirajzolódik öln,
 Mint csalatott mézétől nemzésnek,
 Alszik az, visít, s küzd majd, hogy szökjék,
 Miképp emlék vagy szerek döntenek,
 Gondolná-e Fiának szülöttét,
 Ha látja vállán vagy hatvan téllal,
 Ellenértéke ez szülési kínna,
 Vagy hogy indulásakor volt ingatag?

VI.

Platón szerint a természet csak hab
 A dolgok ősképeinek szellemén;
 Arisztotelész már alaposabb
 Királyok királyát fenekelvén;
 Lába-arany, híres Püthagorasz
 Hegedűnyakból, -húrból csalt zenét,
 Amilyet csillag zeng, víg Múzsza hall:
 Vén váz, ingrongy, s a madár elinal.

VII.

Anyák, apácák – képmádó mind,
 Hanem gyertyáik másképp fénylenek,
 Egyik anyai ábránda hevíti,
 Ám nyugodni márványt, bronzot enged,
 Ha szívet tép ez is – Ó, Jelenlét,
 Ismer a vágy, áhítat, szeretet,
 S rád utal minden mennyei ragyogás –
 Ó, maga szülte tettvágy-gúnyolás;

VIII.

Virágzik, táncol a munka, mikor
 Nem szellem kedvére töretik a test.
 Sem szépet nem szül a bánat magából,
 Sem vaksi bölcsességet bagoly-est.
 Ó, gesztenyefa, földmélyből virágzol,
 Melyik vagy, levél, virág vagy kéreg?
 Ó, test, mit dal ringat, ó, ragyogó szemek,
 Táncos és a tánc kettő hogyan lehet?

Szihalmi Csilla fordítása

A képek

(Those Images)

S ha megparancsolom,
Hagyd ott elmém zugát?
Viharban és napon
Mozgalmasabb a táj.

Moszkvát, Rómát soha
Nem adtam céلودul,
Ne légy rabszolga sem,
Múzsákat ejts rabul.

Természetben lakó
Képet keress nekem:
Oroszlánt és szüzet,
Szajhát és gyermeket.

Tekints az égre fel,
Hol a sas szárnyra kel,
Legyen meg mind az öt,
És Múzsád énekel.

Tordai Éva fordítása

Azok a képek

Mi van, ha azt mondom,
Ne hullj ész-barlangba?
Szélben s napsütésben
Sokkal jobb a torna.

Nem mondtam, hogy indulj
Moszkvának, Rómának,
Ne dolgozz annyit, hívd
Haza a Múzsákat.

Képeket kutass, mik
A vadont alkotják,
Oroszlánt meg szüzet,
Gyereket és szajhát.

Sast keress az égen,
Az ötöt ismerd fel;
Mert ők írják a dalt,
S a Múzsá énekel.

Rácsai Róbert fordítása

Léda és a hattyú

(Leda and the Swan)

Egy gyors csapás: roppant szárnya sújt
a rémült lányra, becézi combjait
rút, hártyás láb; a csőr nyakába szúr,
mellkas most ártatlan mellet szorít.

Esendő, gyöngé kéz hogy űzze el
a toll-áldást nyíló combjaitól?
Hófehér vadságban mi másra lel,
mint a furcsa szívre, mely ott dobol?

E lágyékborzongás okozza: dőlt
falak, tetők és tornyok elégve,
s Agamemnon halott.

Ő odalenn,
kit az ég nyers vére szállt meg, erőt
és tudást magához vett-e tőle,
mielőtt a csőr dobta közömbösen?

Lauer Péter fordítása

Moll Magee balladája

(The Ballad of Moll Magee)

Gyertek körém, kicsinyeim
– Repül a kő megint –,
Amiért magában motyog,
Szánjátok Moll Magee-t!

Halász volt szegény emberem,
A part mellett maradt,
Heringet sóztam, telt a nap,
Csak sóztam a halat.

Holtfáradtan értem haza,
A lábam remegett,
Fentről a Hold cirógatott,
Míg letről a kövek.

Erős az nem voltam soha,
Szültem nemrégiben,
Nappal nem, csak éjjel pihent
Velem a kicsinyem.

És agyonnyomtam a babát,
Drágáim, kicsikék,
Kihűlt, mire feljött a nap,
Hajnal lett, tiszta kék.

A fáradtság ólomnehéz,
Elsápadt az uram,
„Még pénzt is ad, csak menjek el”,
Nem maradt más utam.

Elküldött és elátkozott,
Úgy csattant a kilincs,
Csendben léptem ki a kapun,
Tanú nem volt, ma sincs.

Csapódott ablak, ajtó,
Zöld csillag pislogott,
Fűszál fordult utánam,
A tarló csupa bog.

Megyek, vén Martin csűrje jön,
A léptem csendesebb,
Egy kedves szomszédasszony
Éleszti a tüzet.

Mi történt velem, kérdezi,
S mert pénzem nem maradt,
Néz szánakozva, gúnyosan,
De enni, inni ad.

Biztat, eljön az emberem,
Eljön majd, hazavisz;
De vessen bárhová a sors,
Bent és szabadban is,

Ha fát gyűjtök vagy tőzeget,
Kútról vizet merek,
A kisbabámra gondolok,
Siratom kincsemet.

Ő tudja, nyugtatom magam;
Fent csillagok hada,
Istent sem hagyja hidegen
A szegények baja.

Kicsikéim, gyertek körém,
Ne bántsatok megint,
Ragyogjatok, csillagszemek,
Szánjátok Moll Magee-t!

Lázár Júlia fordítása

Moll Magee balladája

Kicsik, gyűjjetek körém,
Kővel ne kergessetek,
Mert így suttogva járok;
Moll Magee-t szánjátok meg.

Férjem szegény halász volt,
Hálóval a tengeren,
Heringeket sóztam én,
Az élet így megyen.

Holtfáradtan jöttem el
A szózból néhanap,
Mezítláb a kavicson,
Áldott holdfény alatt.

Törékeny asszony voltam,
s újszülött a gyermekem,
Nappal szomszéd vigyázta,
Én meg éjjeleken.

A babámra feküdtem,
Drága jó kisgyermek! Hűdeget tetet találtam
fagyos-tiszta reggelen.

Elgyötört nő álma mély!
Férjem sápadt, s vörös lett,
Pénzt adott és hazámba,
Kinsale-be kergetett.

Ajtó zárult mögöttem,
Férjem megátkozott,
Csendben ballagtam el én,
Szomszéd se láthatott.

Ajtó, ablak bezárva,
Zöld csillag pislákol fenn,
Kis szalmát sodort a szél
Csupasz ösvényeken.

Néma csendben mentem el
A vén Martinék előtt,
Szomszédasszonyom láttam
Rakni a tüzelőt.

Kiszedte belőlem, mi volt,
És bár pénzem elfogyott,
Sajnált-gúnyolt szeme, de
Ennem-innom adott.

Biztatott: eljön értem,
És hazavisz az uram,
De mindig, ha odabenn,
Vagy kívül van utam,

Tőzeget, fát hordok én,
Vagy éppen vízért megyek,
Kisbabámra gondolok,
És fájón könnyezek.

Érzem néha, tudja ő,
Ha menny-ajtót nyit a Kéz,
Csillag-gyertyákat gyújt az Úr,
S a nincstelenre néz.

Na szóval, Kicsikéim,
Többé ne dobáljatok,
Gyertek fénylő szemekkel,
S Moll Magee-t szánjátok.

Lauer Péter fordítása

Moll Magee balladája

Gyertek körém, kisgyerekek,
Ne dobjatok köveket,
Motyogok, amerre járok,
Moll Magee-t szánjátok meg.

Uram szegény halász volt
A tengerpartok mentén,
És egész álló napon át
Heringet sóztam én.

S néha a sózóból lábam
Éppen csak húztam ám,
Az áldott holdfény alatt
A kavicsos utcán.

Gyenge voltam mindig is,
S újszülött volt gyermekem,
Egy szomszéd dajkálta őt nappal,
S én ringattam éjeken.

Kislányomra feküdtem,
Ti drága gyerekek!
S fagyos, tiszta hajnalon
Láttam, hogy mily hideg.

A fáradt nő oly mélyen alszik!
Uram sápadt s vörös lett,
Pénzt adott és hazaküldött,
Kinsale-be kergetett.

Ajtót bevágva elzavart,
Átkot szórt fejemre;
Csendben jöttem el onnan,
Nem látott szomszéd se.

Ablak, ajtó zárva s fakó
Zöld csillag világlott;
A csupasz ösvényen pedig
Némi szalma kavargott.

Csendben jöttem el onnan;
És egy kedves szomszéd,
A vén Martin csűrjén túl
Élesztette tüzét.

Kiszedte belőlem, mi volt,
S bár pénzem elfogyott,
Szánakozva s megvetően,
Ennem s innom adott.

Azt mondja, férjem majd eljön
és hazavisz megint;
De járhatok én bármerre,
Házban, vagy odakint,

Ha fát, tőzeget cipelek,
Vagy kúthoz visz utam,
A kisbabámra gondolok
és sírok magamban.

S néha érzem, biztos tudja,
Ha fenn ajtót nyit a Kéz,
Az Úr gyertyát gyújt, csillagot,
S a szegényekre néz.

Ezért hát, kisgyerekek,
Ne dobjatok köveket,
De gyertek fénylő szemekkel,
S Moll Magee-t szánjátok meg.

Rácsai Róbert fordítása

A macska és a hold

(The Cat and the Moon, 1926)

Szereplők:

VAK KOLDUS
SÁNTA KOLDUS
HÁROM ZENÉSZ

A színhely bármilyen üres tér, mögötte egy fal, amelyen mintázott díszlet vagy a Szent Colman-kutat ábrázoló függöny lóg. A három zenész a fal mellett ül, kezükben citera, dob és furulya. Arcuk maszkszerűre sminkelve.

ELSŐ ZENÉSZ *(énekel)*
*A macska ide-oda járt,
S a Hold, mint a bűgőcsiga,
Felnézett rá rokona,
A settenkedő macska.
Sötét Minnaloushe bámulta,
Míg vándorolt és jajongott,
Tiszta, hideg fény az égen
Zavarta az állatot.*

A két koldus belép, a vak a hátán cipeli a sántát. Mindketten groteszk maszkot viselnek. A vak koldus számolja a lépteit.

VAK KOLDUS Egyezerhat, egyezerhét, egyezerkilenc. No, nézz körül jól, mert már látunk kéne Szent Colman kútját. A keresztútnál azt mondta egy koldus, hogy ezer-egynéhány lépésre van attól, ahol ő áll. Nézz csak körül, nem látod a nagy kőrifát a kút felett?

SÁNTA KOLDUS *(lemászik a másik válláról)* Nem, még nem.

VAK KOLDUS Akkor lehet, hogy rossz helyen fordultunk be; és amilyen bolond vagy, lehet, hogy mielőtt leszáll a nap, belefutok a Kiltartan folyóba, vagy akár egyenest a tengerbe.

SÁNTA KOLDUS Én a jó úton hoztalak, de te, te vakember, túl lusta vagy, és túl rövideket léptél.

VAK KOLDUS Nem mondom, merzed az van, na és mondd csak, hogy is tudtam volna nagyobbakat lépni, ha kora hajnal óta a hátamon cipellek?

SÁNTA KOLDUS És lehet, hogy az a koldus a keresztúton csak kitalálta ezt az egész ezer-egynéhány lépést, nem? Te is meg én is koldusok vagyunk, ismerjük a magunk fajtáját, és meglehet, hogy olyan lusta, hogy sose jött el idáig.

VAK KOLDUS Kelj fel, túl sokat fecsegsz.

SÁNTA KOLDUS *(feltápáskodik)*
De ahogy mondtam, az egy lusta fickó – jaj, jaj, elég, ne csipkedd már a vádlim, inkább meg se nyikkanok, amíg nem szólsz hozzám!

Dobszóra körbejárják a színpadot, mialatt az alábbi dal hangzik el.

ELSŐ ZENÉSZ *(énekel)*
*Minnaloushe fut a fűben,
Lába finoman mozog.
Megy a tánc, Minnaloushe, megy a tánc?
Ha találkozik két jó rokon,
Mi lehet jobb, mint a tánc?
Tán a Hold is megtanulja,
S táncol, ha az úri divat
Már fárasztja.*

VAK KOLDUS Látod már a nagy kőrifát?

SÁNTA KOLDUS Igen, látom, és alatta a kutat is, meg egy lapos követ, azon meg mindenféle dolgot; és itt egy jó száraz hely, ahol letérdelhetünk.

VAK KOLDUS Akkor leszállhatsz.

(A sánta koldus leszáll)

Azon jár az eszem, hogy mekkora bolond is vagyok, hogy hagyom, hogy az ostoba szövegeddel idehozz.

SÁNTA KOLDUS Hogy lennél már bolond, ha megkéred a szentet, hogy adja vissza a látásodat?

VAK KOLDUS Sokan adnak pénzt a vaknak, és elátkozzák azt, aki egészséges, hacsak nem... no de mindegy.

SÁNTA KOLDUS Ha elmondom, mi jár a fejemben, nem leszel rám dühös?

VAK KOLDUS Most az egyszer nem.

SÁNTA KOLDUS Akkor elmondom neked, hogy miért nem vagy nagy bolond. Ahányszor egy elkóborolt csirkét vagy libát akarsz elkapni az úton, vagy ha egy káposztát akarsz ellopni a szomszéd kertjéből, a hátadra kell hogy vegyél; és ha én akarok egy csirkét vagy libát vagy káposztát, akkor nekem meg szükségem van a két lábadra.

VAK KOLDUS Ez így igaz, és ha ép testű emberek lennének, és külön utakon járnánk, még egyszer annyit érnénk.

SÁNTA KOLDUS És bármid is van, annak lába kél, mert vak vagy.

VAK KOLDUS Csirkefogók és tolvajok mindannyian, de egyszer még talán meglátom őket!

SÁNTA KOLDUS Mivel nem látod, hogy ki surran be az ajtódon, vagy ki mászik be az udvarodra a kerítéson át, így sajnos sok szegény embert kísérsz meg, és én azt mondom, nem jól van ez így, nagyon nem jól! Jó néhány szegény ember fog a Purgatóriumban várakozni a te vakságod miatt!

VAK KOLDUS Mekkora egy gazfickó vagy te, sánta, de talán igazad van.

SÁNTA KOLDUS És talán ma meglátjuk az áldott szentet, mert csak

egyesek láthatják, és az talán még annál is jobb lesz, mint ha két lábam lenne, pedig az ép láb igazán remek dolog.

VAK KOLDUS Már megint kezdesz számárságokat beszélni, sánta, hát mi lenne jobb, mint a két egészséges lábad?

SÁNTA KOLDUS Mit gondolsz, meghallgat minket a szent egyáltalán, úgy, hogy se egy Áve, se egy Paternoster, ima előtt vagy ima után?

VAK KOLDUS Hát te nagyon bölcs vagy, és egyben kelekótya is, vedd a szemed jobbra meg balra, de sok dolgot nem tudsz az emberi szívről.

SÁNTA KOLDUS De nyilvánvaló, hogy bosszús lesz, mivelhogy lehet, hogy nagyon szereti a latin beszédet.

VAK KOLDUS Én meg azt gondolom, hogy a szent jobban fog örülni nekünk, ha nem imádkozunk, és az lesz a legjobb, ha egyszerű nyelven elmondjuk, hogy mit szeretnénk. Mi örömet találhatna abban a szent gyülekezetben, amely ünnepekkor és vasárnaponta ott térdel a kútjánál, és talán éppoly ártatlan, mint ő maga?

SÁNTA KOLDUS No, ez elég furcsán hangzik. Úgy mondod ezt, mintha én vagy bárki más mondaná, vagy a vak ember beszél belőled?

VAK KOLDUS Ezt mint vak mondtam, és azért mondtam, mert mióta tízéves koromban megvakultam, azóta a hallásom révén tudok a világ dolgairól, és emlékezem rájuk.

SÁNTA KOLDUS És te, a vak ember, azt mondod, hogy egy szent, aki a kút tiszta vizében él, szívesebben szóba áll egy bűnös emberrel?

VAK KOLDUS Nem emlékszel, mit mesélt az a koldus a szent emberről, aki a nagy házban élt Labanban?

SÁNTA KOLDUS Semmi sem marad meg a fejemben, vak ember.

VAK KOLDUS Mást sem csinál, csak az utakat járja egy Mayo megyei vén kéjencsel, pedig születésétől fogva nőgyűlölő. Szerinted miről társalognak nappal meg gyertyafénynél? A vén kujon elmeséli az összes bűnt, amit elkövetett, meg amit talán sosem követett el, a labani szent ember meg próbálja lebeszélni vagy csitítani, hátha egyszer abbahagyja.

SÁNTA KOLDUS Lehet, hogy meg akarja téríteni.

VAK KOLDUS Ha vak lennél, mint én, nem mondanál ilyen szamárságokat. Akkor sem változtatná meg, ha egész Írországot kapná érte. Ha megváltozna, milyen témáról beszélgetnének, na, erre válaszolj!

SÁNTA KOLDUS Nagyon bölcsek vagyunk mi ketten együtt, az már biztos.

VAK KOLDUS Na most, az egyház azt tanítja, hogy gyönyörű, édes és megnyugtató az a gondolat, hogy minden embernek van egy védőszentje, aki vigyáz rá, és én mint vak az egész világ előtt kijelentem, hogy minél nagyobb a bűnöd, annál jobban örül a védőszented. Teljesen bizonyos vagyok benne, hogy Szent Colman nem akarna minket megváltoztatni.

SÁNTA KOLDUS Én akkor is azt mondom, amit eddig mondtam, hogy meglehet, kedveli a latin beszédet.

VAK KOLDUS Ellentmondasz nekem? Kerülj csak a kezem közé! *(Botjával hadonászik.)*

SÁNTA KOLDUS Nem, vakember, nem tudsz elérni, de amint mondtam...

ELSŐ ZENÉSZ *(beszél)* Gyógyulást akartok, vagy áldást?

SÁNTA KOLDUS Uram irgalmazz, ez a szent hangja, és még le sem térdeltünk.

(Letérdelnek.)

VAK KOLDUS Itt áll előttünk a szent, sánta ember?

SÁNTA KOLDUS Egyáltalán nem látom. Talán a kőrisfán van, vagy fent a levegőben.

ELSŐ ZENÉSZ Gyógyulást akartok, vagy áldást?

SÁNTA KOLDUS Ez megint ó!

VAK KOLDUS Én ki akarok gyógyulni a vakságomból!

ELSŐ ZENÉSZ Szent vagyok és magányos. Áldott akarsz-e lenni, és maradsz vak, s így együtt leszünk mindörökké?

VAK KOLDUS Nem, nem, Szent-séged, ha szabad választanom, a két szemem világát kérném, mert azok, akik látnak, ellopják a holmimat, hazudoznak folyton, és talán éppen azok, akik közel vannak hozzám. Kérlek, ezért ne vedd zokon, Szent Ember, ha a szemem világát kérem!

SÁNTA KOLDUS Senki se lopja meg, és senki se hazudik neki; az egész csak ő találta ki. Egész nap rajtam köszörülte a nyelvét, mert azt hiszi, hogy elloptam egy birkáját.

VAK KOLDUS Megtapogattam a báránybőr kabátját, emiatt gondolom, de azt beszélik, hogy az én birkám fekete volt, ő meg azt mondja, Szent Ember, hogy az övé olyan szép fehér gyapjúból van, hogy öröm ránézni is.

ELSŐ ZENÉSZ És te, sánta ember, gyógyulást vagy áldást szeretnél?

SÁNTA KOLDUS Mi történik velem, ha áldott leszek?

ELSŐ ZENÉSZ Az áldott szentek és mártírok rokona leszel.

SÁNTA KOLDUS Igaz, hogy létezik egy könyv, amelybe beleírják az áldottak nevét?

ELSŐ ZENÉSZ Sokszor láttam én már azt a könyvet, és belekerülhet a te neved is.

SÁNTA KOLDUS Nagyszerű volna, ha újra két lábam lehetne; de azt gondolom, még nagyszerűbb lenne látni a nevemet abban a könyvben.

ELSŐ ZENÉSZ Valóban nagyszerűbb lenne.

SÁNTA KOLDUS Akkor hadd maradjak sánta, Szent Ember, és legyen inkább áldott!

ELSŐ ZENÉSZ Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében visszaadom e Vak Embernek a látását, és megáldom ezt a Sánta Embert.

VAK KOLDUS Látok mindent, a kék eget, a nagy kőrisfát és a lapos követ – mindent, amiről hallottam –, még azokat a dolgokat is, amiket az imádkozók tettek a kőre, a rózsafüzéreket, a gyertyákat, az imakönyvek kitépett lapjait, még a hajtúket és a gombokat is! Mily gyönyörű és áldott látvány ez, de téged, Szent Ember, nem látok –talán fönt vagy a fán?

SÁNTA KOLDUS De hiszen ott áll előtted, ráncos arca csupa nevétes!

VAK KOLDUS Hol, merre?

SÁNTA KOLDUS Ejnye, hát ott, közted meg a kőrisfa között!

VAK KOLDUS Nincs ott senki sem, már megint hazudozol!

SÁNTA KOLDUS Én áldott vagyok, és azért láthatom a szentet.

VAK KOLDUS De ha a szentet nem látom is, azért van itt valami, amit igenis látok.

SÁNTA KOLDUS A kék ég és a zöld levelek gyönyörű és különös látvány lehet annak, aki sokáig vak volt.

VAK KOLDUS Annál különösebb látó is akad, mégpedig a fekete birkám szőre a hátadon.

SÁNTA KOLDUS Nem azt mondogatom hajnal óta, hogy az én birkabundám olyan fehér, hogy elvakít?

VAK KOLDUS A sok beszéd közepette elfelejtetted, hogy ha visszakapom a szemem világát, akkor látom, milyen színű?

SÁNTA KOLDUS *(nagyon lehangoltan)* Erre nem is gondoltam.

VAK KOLDUS Tényleg ennyire hebehurgya vagy?

SÁNTA KOLDUS Igen, ennyire hebehurgya. *(Hirtelen felvidul.)* De most áldott vagyok, nemdebar, és az áldott ellen beszélni bűn!

VAK KOLDUS Hát én beszélek az áldott ellen, sőt, mindjárt meglátod, hogy még mit fogok tenni. Tudod, min járt az eszem, amíg arról beszéltél, hogy ha látnék, akkor innen egy csirkét, onnan egy libát lophatnék el az alvó szomszédoktól?

SÁNTA KOLDUS Ez egy rosszindulatú, vak ember gondolata.

VAK KOLDUS Igen, az, és még mindig itt van a fejemben. Azt mondogatom magamban, hogy hosszú, erős és súlyos a karom, és ha újra látok, tudni fogom, hova üssek.

SÁNTA KOLDUS Nehogy kezet emelj rám! Negyven éve kóborolunk együtt az utakon, és nem szeretném halálos veszedelembe sodorni a lelkedet!

VAK KOLDUS Azt mondogatom magamnak, tudni fogom, hova üssek, mekkorát, és azt is, hogy kit üssek meg!

SÁNTA KOLDUS Hát nem tudod, hogy áldott vagyok? Annyira gonosz lennél, mint Caesar, Heródes vagy Néró, vagy az ókor többi kegyetlen császára?

VAK KOLDUS Hová üssek, Istenem,
hol üssek meg?

A vak koldus elkezd verni a sánta koldust. A verés táncformát ölt, dob- és furulyaszó kíséri. A vak koldus kimegy.

SÁNTA KOLDUS Ez a lélek elveszett,
Szent Ember.

ELSŐ ZENÉSZ Lehetséges.

SÁNTA KOLDUS Jobb, ha elmegyek,
Szent Ember, mert ez az egész
környéket ellenem uszítja.

ELSŐ ZENÉSZ Igen, azt fogja tenni.

SÁNTA KOLDUS Az jár az eszem-
ben, hogy egészen addig nem
számítom magam a mártírok és a
hitvalló szentek közé, amíg hozzá
nem szokom ahhoz, hogy áldott
vagyok.

ELSŐ ZENÉSZ Hajolj előre.

SÁNTA KOLDUS De miért, Szent Em-
ber?

ELSŐ ZENÉSZ Hogy a hátadra üljek,
azért.

SÁNTA KOLDUS De hát az én sánta
lábam nem bírják el a súlyodat.

ELSŐ ZENÉSZ Már fent is vagyok.

SÁNTA KOLDUS Egyáltalán nem is
érzem.

ELSŐ ZENÉSZ Nem nyomok többet,
mint egy szöcske.

SÁNTA KOLDUS Valóban nem.

ELSŐ ZENÉSZ Boldog vagy?

SÁNTA KOLDUS Az volnék, ha biztos
lennék benne, hogy áldott vagyok.

ELSŐ ZENÉSZ Talán nem vagyok a
barátod?

SÁNTA KOLDUS De igen.

ELSŐ ZENÉSZ Akkor áldott vagy.

SÁNTA KOLDUS Elintézed, hogy be-
kerüljön a nevem abba a könyvbe?

ELSŐ ZENÉSZ Hát persze.

SÁNTA KOLDUS Induljunk el, Szent
Ember.

ELSŐ ZENÉSZ Előbb meg kell álda-
nod az utat.

SÁNTA KOLDUS Nem ismerem én
ahhoz a megfelelő szavakat.

ELSŐ ZENÉSZ Mit akarsz a szavak-
kal? Hajolj meg annak, ami előtt-
ted van, annak, ami mögötted áll,
és hajolj meg annak, ami a bal,
illetve a jobb oldaladon van.

A sánta koldus elkezd hajlongani.

ELSŐ ZENÉSZ Ez így nem lesz jó.

SÁNTA KOLDUS Nem jól csinálom,
Szent Ember?

ELSŐ ZENÉSZ Nem, egyáltalán nem.
Táncolnod kell.

SÁNTA KOLDUS De hogy tudnék én
táncolni? Hiszen sánta vagyok,
nem?

ELSŐ ZENÉSZ Tán nem vagy-e áldott?

SÁNTA KOLDUS Talán igen.

ELSŐ ZENÉSZ Nem vagy-e magad
egy csoda?

SÁNTA KOLDUS De igen, Szent Ember.

ELSŐ ZENÉSZ Akkor táncolj, és az
magad lesz a csoda.

A sánta koldus táncolni kezd, először ügyetlenül, a botjába kapaszkodva, aztán eldobja a botot, és egyre gyorsabban táncol. Valahányszor erősen veri a lábát a földhöz, megcsendülnek a cintányérok. Táncolva kimegy, utána felcsendül az Első Zenész dala.

ELSŐ ZENÉSZ

*Minnalousea a fűben oson,
S keres holdvilágos helyeket,
A szent hold ott a magasban
Új fázisba érkezett.*

*Tudja-e, hogy szembogara
Állandóan változik?*

*Kerekedik, vékonyodik,
S a félhold újra megtelik?*

*Minnalousea a fűben oson,
Magányosan bölcselkedik,
És az örökmozgó holdra emeli
Örökmozgó szemeit.*

Rácsai Róbert fordítása

II. rész: Versenyen kívül

Az elrabolt gyermek

Hol a sziklás felvidék lejt
S a Sleuth-erdő a tóba ér
Egy lombos szigetet rejt
Hol verdeső gémtől magához tér
Az álomittas vízi patkány.
Hol rejtett tündér-dézsánkban zsákmány,
Mindenféle termések.
Lopott cseresznyék, pirosak, érettek.
Jöjj el, ó, embergyermek!
Várnak rád vizek, vad ösvények,
Fogd egy tündér kezét, kezeddél,
Mert több a könny a világban, mint amit látsz gyermekszemmel.

Hol a holdfény hulláma ragyogva táncol,
S a komor szürke homokon csillan fel,
A Rosses pontnál, messze távol,
Mi csak vonulunk egész éjjel.
Hajlongós ősi táncok,
Összekulcsolt kezek, összeakadt pillantások.
Amíg a hold tovaszáll,
Mi szökellünk ide-oda
S kergetőzünk gyöngyöző habbal,
Mialatt a világ tele gonddal, bajjal.
S az aggódás az álmokban sem libben tova.
Jöjj el, ó, embergyermek!
Várnak rád vizek, vad ösvények,
Fogd egy tündér kezét, kezeddél,
Mert több a könny a világban, mint amit láthatsz gyermekszemmel.

Hol a kóborló víz bugyog fel
A dombokon a Glen-Caron fölül
A tavacskában, sás között tűnik fel
Egy csillag, mely néha alámerül.
Kutatunk szendergő pizstráng után,
Fülükbe halkán suttogunk,
Álmaikba nyugtalanságot juttatunk.
Gyengéden hajlanak reánk
A páfrányok, könnyük csöpög
A friss habú patak fölött.
Jöjj el, ó, embergyermek!

Várnak rád vizek, vad ösvények,
Fogd egy tündér kezét, kezeddél,
Mert több a könny a világban, mint amit láthatsz gyermekszemmel.

A gyermek velünk jön végül.
Szemében komoly csillanás.
Nem fogja hallani többé, ha bődül
A borjú a hegynek oldalán.
S nem hallja már lelkében a tűzhelyet,
A teáskannát, mely békésen énekel.
Nem látja már rohanni a barna kis egeret
A zabliszt körül, aztán ahogy elszel.
Végül eljössz, embergyermek.
Várnak rád vizek, vad ösvények.
Fogd egy tündér kezét, kezeddél,
Mert több a könny a világban, mint amit láthatsz gyermekszemmel.

Várnai Laura fordítása

A világ rózsája

(The Rose of the World)

Kinek álma, hogy a szép mint álom
múlik? Dacosan görbül le a száj,
Gyászol, hisz új csodát már nem talál,
Egy sötét villám, s Trója már várrom,
S Usna vére sírba száll.

Mi és a dolgos világ – mind elmúl':
Lelkek közt, mik hullámozó harccal
Küzdenek, mint sápadt vizek tavasszal,
S alattad égi hab – csillag, mely lehull,
Élek magányos arccal.

Bús lakok arkangyalai, térdre!
Nem voltatok, s más érző lény sem,
Fáradt és kegyes Úr ült a széken,
A földet zöld útnak teremtette,
hogy lábad arra lépjen.

Karafa Sándor fordítása

A szépség, mint az álom, messze száll.
Elszáll ajkáról is, min büszke gyász
Vöröslük – és e gyászra jól vigyáz;
Siratja Tróját s Usnát, hisz halál
Fiainak a nász.

Eltűnünk mi s a dolgozó világ
A reszkető lelkek tél-tengerében
Versenyre kelnek csillaggal szórt ében
Égbolton. Dermedt, habzó éjszakák
Élnek az ő szemében.
Bókoljatok, arkangyalok, homály

lakokban! Minden szívverés előtt
az Úr magához szólította Őt
S mert vonzotta a kedves, méla báj
Lábnyomán lágú fű nőtt.

Török Anna fordítása

Innisfree szigete

Felkelek és megyek, a céloom Innisfree,
agyagkunyhót emelek, arra gyékénytettőt:
kilenc babsorom lesz ott és egy kaptárnyi méh,
és éldegelek zsongás között.

Nyugalmat is találok, mi lassan hullva kél,
kihullik a reggel ködéből, hol tücsök hegedül.
Szikrázik ott az éjféli, és bíborfény a dél.
Estékre szárnyzuhogás vetül.

Felkelek és megyek, mert éjjel-nappal rég
a hullámverést hallom morajló tavakon;
Sötét járdákon állok vagy az út közepén:
a szív mélyéből hallgatom.

Kőszeghy Anna fordítása

Innisfree

Felkelek én, s elmegyek, Innisfree rám vár,
Ha kalyibát rakok ott, faágból készül;
Kilenc sor bab mellé, a méhnek meg kaptár,
Nekem döngnek majd egyedül.

Ott békét lelek, mert a béke finom csöpp,
Mit reggel fátyola ejt, ha tücsök muzsikál,
Az éjféli halk lobogás, a dél lila köd;
Este kis kenderice száll.

Felkelek én, s megyek, mert egyre, mindig
Víz csobogását hallom minden zajon túl,
Az országutaktól a szürke járdáig,
Szívem, jaj, úgy belesajdul.

Karafa Sándor fordítása

Az innisfree-i tó szigete

Felkelek s elindulok, megyek, Innisfree vár,
Kis kunyhót tapasztok ott, sárral fonott sáson,
Babot vetek kilenc sort, a méznek is lesz kaptár,
S ott élek a zsongó tisztáson.

És békét találok ott, mert béke harmatoz
A reggel fátyolából, hol tücsök hegedül, s az est
Csendjében kenderikék fürgé szárnya motoz,
Csillog az éjféli s a dél mindent lilára fest.

Felkelek s elindulok, mert folyton, monoton
Hallom a tó part menti, halk vízcsobbanását,
Míg az úttesten állok, vagy járdabetonon,
Hallom, mint a szív dobbanását.

Gála Edit fordítása

Égi kelméről álmodik

(He Wishes for the Cloths of Heaven)

Ha lenne díszes égi kelmém
Átszőve arany-ezüst fénnel,
Az éj színében játszó kelmém
Ékítve hajnali fénnel,
Letenném én azt lábad elé.
De nincs égi kelmém, csak álmaim,
Azokat hintem lábad elé.
Vigyázva lépj, ezek az álmaim.

Pető-Mordovszi Anikó fordítása

A vándorló Aengus dala

Futottam a hűs ligetbe,
mert az arcom lánggal égett,
egy mogyoróágot vágtam,
kötöttem rá zsinórvéget,
s bogyo-csalim vízbe dobtam;
éji lepke szárnya lebbent,
míg ezüsthalmam kifogtam,
s csillag pille-fénye rebbent.

Egy zizzenést hallok, ahol
földre tettem a pisztrángot,
s néven szólít engem egy hang,
amint szítanám a lángot:
a hal helyén egy almafa-
virággal ékes ifjú nő:
nevem kimondta s elfutott,
elnyelte fény és levegő.

Vénkoromra eljutottam
annyi dombra és lapályra,
de egyszer megtalálom őt,
a lányt: szám tündéri szájra
forr, s kezét kezembe fogva
térdig érő fübe lépek,
napligetben, holdligetben
arany-, ezüstalmát tépek.

Gálla Edit fordítása

Mogyorófák erdejébe
Fejem hevét úzni mentem,
Vesszőt metszve, kérgét nyesve,
Zsinegvégre bogyót tűztem;
S éji lepkék szárnyrakeltén,
Fehér csillag-lepkék húnytán,
Bogyóm hűs folyamba ejtém –
Akadt rá egy ezüstpisztráng.

A sima földre letettem,
Majd midőn tüzem szítottam,
Suttogásra fölfigyeltem,
Hang szólított, nevem hívta:
Fénylő lányalakot öltött,
Almavirág volt hajában,
Nevem hívta, s tovaszökve
Köd lett, légi ragyogásban.

Völgyet s hegyet mind bejárva,
Vándorlásban megvénhedtem,
De hová lett, megtalálom,
Kezét fogom, s csókját veszem.
Tarka fű közt járunk ketten,
S szedjük az idők végéig
Ezüstalmáit a holdnak,
És a nap aranyalmáit.

H. Bajkai Judit fordítása

Dal A színészkirálynőből

(A Song from „The Player Queen”)

Anyám míg ringatott, dalolt,
„Milyen picurka, csöpp!”,
s egy fűzfaágra lógatott
aranybölcsőt lökött.

„Ő elhagyott”, anyám dalolt,
„mikor világra jött”,
tűjében arany s ezüst a szál,
mellyel közben bökött.

A tű bökött, a szál szökött,
arannyal varrt nekem,
és sírt anyám, azt álmodta, hogy
koronát tart fejem.

„Mikor meglett”, anyám dalolt,
„rikoltozott a csér,
s egy sárgás-habos pehely lehullt
combomra róla épp.”

Hajam – mit is tett volna mást? –
arannyal fonta be,
az arany gondot fejemre ő
ekképp álmodta meg.

Tordai Éva fordítása

„Oly ifjú még a gyermekem”,
Anyám dala zengett,
Míg ringatott, s aranybölcsőm
Fűzfaágon rengett.

„Mikor gyermekágyanak estem,
A hűtlen útra kelt”,
Míg varrt arany- s ezüstfonállal,
Anyám így énekelt.

Járt a tű s amíg arany-
Ruhácskámmal végzett,
Sírdogált: álmában koronát
Szánt nekem a végzet.

„Mikor megfogant”, dalolta,
„Egy sirály rikoltott
S a sós hullám egy pelyhe ejtett
Combomra sárga foltot.”

Ezért anyám aranyszálát
Mind hajamba fonta,
S álmában fejkét a gond
Homlokomra vonta.

Gálla Edit fordítása

Felfedezések*

Próféta, pap és király

A kis színtársulat, amelynek darabjaimat írom, egyszer egy nyugat-írországi városba látogatott, és egy régi bálteremben mutatták be előadásukat, mivel nem volt más helyiség, amely elég nagy lett volna. Én magam egy szomszédos vidéki kúriából érkeztem, kicsivel a színészek előtt, így addig megpróbáltam ablakot nyitni a teremben. Tenyerem pillanatok alatt fekete lett a kosztól, majd hirtelen az egyik ablaktábla a keret egy részével a kezemben maradt. A szobában már minden félig az enyészeté lett, a parketta korhadt lécei nyikorogtak a talpam alatt, s az új színpadunk kifogástalan padlózatával elütött környezetétől, pedig a terem maga nem volt igazán régi, a színpad fölötti, zenészek számára kialakított páholy ellenére sem. Valami romantikus vagy társaságkedvelő földesúr építtette úgy három-négy nemzedékkel ezelőtt, mára pedig csak egy számunkra ismeretlen, befejezetlen terv emlékét őrzi.

Innen továbbindultam megkeresni a színészeket, és a fiatal papnál érdeklődtem felőlük, aki meghívta őket, valamint vállalkozott arra, hogy közönséget is toboroz. Egy magas házban lakott más papokkal együtt, és amint beléptem, kaján élvezettel vettem észre egy törött üvegtáblát az ajtó fölötti ablakon, hiszen a pap egyszer elmesélte nekem egy idős asszony történetét, aki sok-sok évvel ezelőtt vitába keveredett a püspökkel, majd leitta magát, és egy kővel bedobta a festett üveget. A pap értelmes ember volt, Mereditht és Ibsent olvasott, de néhány könyvét a házvezető a kandallóba helyezte, a szokásos olasz tavakat ábrázoló képeslapok és színes selyempapír helyett. A színészek, akik ezelőtt a szomszédos városban léptek föl, még nem érkeztek meg, vagy épp a jelmezeiket és kellékeiket csomagolták ki a szállóban, amit a pap ajánlott nekik. Bizonyára lesz időnk, mondta, hogy átsétáljunk a romos városkán, és meglátogassuk a zárdát és a katedrális, ahová az ő közbenjárására két fiatal ír szobrászunk készített oltárt és faragott oszlopfőket. Eddig csak hallomásból tudtam a műről, melynek különossége és egyszerűsége – az egyik szobrász Rodin tanítványa volt – sem tudta velem feledtetni az épület mesterkéltségét és a berakásos padlóburkolat kommersz közhelyességét. Az új mozgalom növekedésének derekán kapta el a katedrális, így most a régi idők legsilányabbja és az új kor legjava került egymás mellé, az átmenet minden jele nélkül. A kolostori iskola, mint más hasonló helyek, melyeket azelőtt láttam – különösen egy portumnai szegényház kórházának hosszú terme –, öröm volt a szemnek és a képzeletnek. Egy egyházi épületben alakítottak ki új szintet, s a hatalmas, keresztben félbevágott bordázott ablakon beáramló fény rézsút világította meg a tiszta és szemre boldog gyermekek sorait. Az apácák, akiknek zárdája, melyet tetszésük szerint rendezhetnek be, az egyszerűség és a takarosság szeretetéről tanúskodik, csinos szobákat hoztak létre ott, ahol az előírások csak néhány szint és kevéske virágot engedélyeznek. Nem vagyok benne egészen biztos,

* W. B. Yeats, *Discoveries*, 1907, In: *Essays in Introductions*, London, Macmillan, 1961, 261–97.

de azt hiszem, ez volt az a nap, amikor a zárdában ebédelvén tündérmesékkal szórakoztattam pár nővért, és remélem, nem pusztá udvariasságból tettek úgy, mintha gyermeki érdeklődéssel fordulnának az efféle dolgok felé.

Mikorra az ódon bálteremben felgördült a függöny, közönségünk jó része részeg volt már, de mindnyájan illet tudóan viselkedtek, mivel nagyon is tisztelték barátomat, és más papok is voltak jelen. Hirtelen a férfi, aki a színpaddal szemben, a terem bejáratánál állt, eltűnt valahová, így én vettem át a helyét; mikor pedig néhány fiúcska érkezett, és két-három pennyt ajánlottak, kérve, engedjem őket a hatpennys helyekre, hagytam őket csatlakozni a mélabús tömeghez. A darab a hajdani Írország dicső történetét ígerte elmesélni, ám valójában begyöpösödött finomkodással és városi szellemiséggel volt tele. Minden érzelem a lehető legkényeskedőbb volt a tetejétől a talpáig, és a szerelem és a pátosz vezette végig az árnyyszerű ifjakat a halál és hadakozás árnyain, miközben a szenvedély szenvedéssé, a méla és ártalmatlan emberek érzelmeivé fakult. Növekvő indulattal szemléltem az eseményeket. Nem a saját munkám volt, de néha a saját darabjaimat is ugyanezzel a felháborodással néztem, keserű szájjal, félig-meddig kétségbeesve. Mégis miért kell akkora lármát csapnunk magunk körül, mikor nincs semmi, amit ne mondtak volna már el pontosabban a szegényház hálótermében, ahol pár szál virág, néhány tarka ágytakaró és a színes falak alkotnak szigorúan kecses szépséget? A darab váratlanul megváltozott, komikusunk rövid bohózatot adott elő, és amint kétségbeesett küzdelmét figyeltem, hogy nevetést csikarjon ki a közönségből, melyből vízként folyt el az életkedv, úgy felderültem, mint mikor megláttam azt a betört ablaküveget. Volt valami világias, túlburjánzó, talán kissé vulgáris is abban, ahogy borzalmasan vihogott, ahogy leereszkedett a közönségéhez, nem minden megvetés nélkül.

A paplakban vacsoráztunk, és egy állami tisztviselő, aki részben azért jött Dublinból, mert érdekelte ez a „népnevelési” kísérlet, részben pedig azért, mert szabadságon volt, és ilyenkor mégiscsak szükséges elutazni valahová, viccekkel szórakoztatott minket. Valaki, azt hiszem, nem pap, a fajunk szellemi sorsáról beszélt, dicsérte az esti előadást, hiszen a darab kifinomult, a közönség pedig igen figyelmes volt, és nem értette elégedetlenségemet; de nyomban elhallgattatta a viccek ricsaja.

Másnap reggel egyedül reggeliztem, mivel a színészek még az éjszaka közepén fölkerekedtek és vagy tíz mérföldet utaztak, hogy elérjenek egy korai dublini vonatot, mostanra pedig már útban voltak boltjaik és irodáik felé. Magammal hoztam a szálloda vendégkönyvét, hogy végiglapozgassam, miközben baconos tojásomra vártam, találtam is néhány obszcén megjegyzésekkel teli oldalt, melyeket úgy két-három héttel azelőtt firkálhattak bele a jelek szerint dublini vendégek, mivel hírhedt dublini utcákat emlegettek. Senki sem vette a fáradságot, hogy kitépje e lapokat vagy kisatírozza a sorokat, és midőn félretettem a könyvet, azok a benyomások, melyek hónapok óta kavarogtak az elmémbe, végül egyetlen gondolattá álltak össze: „Ha mi, költők, meg akarjuk indítani az embereket, az emberi szellemet vissza kell szervesítenünk a képzeletünkbe. Az angolok elüldözték a királyokat, és demagógokká változtatták a prófétákat, márpedig egy nép nem lehet egészséges, ha nincs prófétája, papja és királya.”

(Radács Kata Hermina fordítása)

(Szerkesztette Naimeng Liu)

A személyiség és az intellektuális esszenciák

Írországi munkám folyamatosan nekem szegezte a következő gondolatot: „Hogyan érhetném el, hogy a munkám jelentsen valamit az életerős és egyszerű embereknek, akik figyelmét nem a művészet, hanem egy bolt, az állami iskolában való tanítás vagy a gyógyszerosztás köti le?” Nem „felemelni” vagy „oktatni” akartam őket e szavak hagyományos értelmében, hanem meg szerettem volna értetni velük a víziómat, és nagy közönséget sem akartam, kiváltképp nem azt, amit nemzeti közönségnek neveznek, csak akkorát, hogy mindaz, ami esetleges és alkalmi, elveszítse magát a tömegben. Angliában, ahol oly sok a változatos tevékenység és a szisztematikus oktatás, az ember csak a diákok körében szabadulhat a nyerseségtől és az átmeneti érdekektől, itt azonban van alkalmas közönség, csak fülön kell ragadni. Mindig erre a bizonyosságra jutottam: a művészetben az indítja meg a természetes embereket, ami a való életben is megindítja őket, ez pedig a személyes élet intenzitása, azok a hangsúlyok, melyek egy könyvben vagy színdarabban megmutatják nekik egy olyan ember erejét és esszenciális pillanatát, aki a piacon vagy a patika ajtajánál is izgalmas lenne. Úgy kell kilépniük a színházból, hogy saját életük erejét felerősítette egy olyan szenvedély látványa, amely a választott életűtől függetlenül legyőzheti az ellenséget, pénzzel tölthet meg egy hosszú harisnyát, vagy megindíthatja egy lány szívét. Ezeknek az embereknek nincs túl sok közük a tudomány spekulációihoz, bár egy kevés azért van, vagy a metafizika spekulációihoz, bár valamennyi azokhoz is van. Elfárad a lábuk az úton, ha nincs semmi a szívükben a homályos érzélgéssel kívül, és bár megható lehet gyengéd érzéseket táplálni a virágok iránt, ez még nem húzza ki a kordét a kátyúból. Egy izgalmas személy, legyen bár színdarab hőse vagy versek írója, a személyes energia legnagyobb mértékét látatja, és ennek az energiának éppúgy kell áradnia a testből, mint az elméből. Amikor elképzelünk egy szereplőt, folyamatosan emlékeztetnünk kell magunkat: „Megadtam-e neki mindazon képességek gyökereit, úgymond, amelyekre az élethez szükség van?” És csak akkor, amikor már biztos, hogy igen, adhatjuk meg neki azt az egy képességet, amely a képzeletet örömmel tölti el. Még abban is kételkedem, hogy bármely színdarab, amely nem használta ki, vagy nem látszott a végsőkig kihasználni a főszereplő testi energiáit, valaha igazi népszerűséget ért volna el. Villon, a rabló, az írek örömeire szolgálhatott volna színdarabjaival és dalaival, ha a szó és szimbólum egyazon hagyományába születnek, de Shelley nem; és ahogy az ember, idővel városokban élén, egyre inkább nyomtatott könyveket olvas és sok szakosított tevékenységet művel, mind lehetségesebbé vált Shelleyket, és mindegyre lehetetlenebb Villonokat szülni. Az utolsó Villon Robert Burnsbe fonnyadt, mert megfakultak a legmagasabb képességek, és velük együtt a szépérzék is egyfajta homályos mennybe fakult bele – az alacsonyabbakat pedig hagyták, hogy ott bukdácsoljanak el, ahol tudnak. Az irodalomban, részben annak a kimondott szónak hiányában, mely a normális emberhez köt bennünket, veszítettünk a személyiségből, az örömeinkből, mely a teljes emberben telik – vérenek, képzeletének, intellektusának együttesében –, de új örömöt leltünk az esszenciákban, a lelkiállapotokban, a tiszta képzeletben, mindabban

tehát, ami legkönnyebben a gondosan megkomponált zenében jut el hozzánk. Két út áll az irodalom előtt – felfelé, az örökké növekvő megfoghatatlanság felé Verhaerennel, Mallarméval, Maeterlinckkel, míg végül lehetséges, hogy egy új egyezés a kifinomult és tanult emberfők között új szenvedélynek ad életet, és ami irodalomnak látszik, vallássá lesz; vagy lefelé, lelkünket egészen odáig elvivén, ahol minden újra leegyszerűsödik és megszilárdul. A választások választása ez – a madár röpte oda, ahová a közönséges szemek már nem követhetnek, vagy a piaci kordéhoz; de gondoskodnunk kell arról, hogy a lélek velünk jöjjön, mert a madár dala gyönyörű, és a modern képzelet hagyományai, melyek mindegyre dallamosabbá, líraibbá, mélabúsabbá válnak, s hol egy Shelleyt emelnek fel, hol egy Swinburne-t, hol pedig egy Wagnert, meglehet, csak azok örületét jelentik, akik most fogják meglátni azt, amit a de Villars abbé által kinyomtatott mágikus himnusz az Eleven és Dallamos Gyémántok Koronájának nevez. Ha a kordék ragadták meg a fantáziánkat, lelkünket szorosan a testünkben kell tartanunk, hisz olyannyira megkedvelte a nemzedékek kifinomultsága által felhalmozott szépséget, hogy hosszú időig türelmetlen lesz a pusztá erő, a pusztá személyiség, a vér forrongása iránti szomjúságunkkal. Ha elillanni látszik, utána kell mennünk, mert Shelley Hajnalcsillag-kápolnája jobb, mint Burns sörháza – biztosan sör vezette, nem az árpapárlat –, kivéve az eltikkadt nap végén; és mindig jobb, mint az a kényelmetlen hely, ahol még sör sincs: a realisták gépjavitóműhelye.

(Naimeng Liu fordítása)

(Szerkesztette Horváth Bianka)

A zenész és a szónok

Walter Pater szerint a zene az összes művészetek őstípusa, de valaki más, nem emlékszem, ki, azt állítja, a szónoklás az. Energiánk természete szerint állhatunk az egyik vagy a másik vélemény pártjára, én pedig jelen hangulatomban egészen azzal tartok, aki középszerű közönsége előtt a meggyőzés teljes skáláját beveti – történeteket, nevetést, könnyeket, de épp csak annyi zenét, amennyit a szavak szárnyán felfedhet. Még a társalgását is kerülném azon zeneszeretőknek, akik a hang és a szín személytelen földjére vonnának, és nem engedném, hogy bárki is egy szonáta emlékével a fejében írjon. Kicsit akár meg is szólhatjuk a zenészeket, most, hogy bevallottuk, előttünk látják meg ők azt a dallamos koronát. Emlékeztethetjük őket arra, hogy a cseléd kevesebb tartja a zongorahangolót, mint a vízvezeték-szerelőt, és az ellenségességre, melyet a költőkben keltettek. A zene minden dolgok között a legszemélyteleg, a szavak pedig a legszemélyesebbek, és ezért nem szeretik a zenészek a szavakat. Hosszú ideig rágódnak rajtuk, félve, hogy képtelenek lesznek megemészteni őket, és ha a szavak már annyira szétrágottak és puhák és nyállal elegyedők, hogy már nem is szavak többé, akkor lenyelik őket.

(Bánfai Dávid fordítása)

(Szerkesztette Szabó Mátyás)

Egy gitárjátékos

Egy lány játszott a gitáron. Csinos, és ha nem hallgatom játékát, nézhettem volna, ha meg nem nézem, hallgathattam volna. Hangja, testének mozgása, arckifejezése mind ugyanarról mesélt. Egy eltérő habitusú, más felépítésű zenész mindent máshogy csinálhatott volna, és másként lehetett volna elragadó. Nemcsak a zene, hanem az élet egy mozzanata érte el itt tökéletességét. El voltam ragadtatva, és nem is tudtam, mitől, amíg fel nem ötlött bennem: „Így zenél az én népem, a népem, melyet lelki szemeim előtt látok, és azért tetszik, mert személyes, éppoly személyes, mint Villon költészete.” A hangszer egészen könnyű, a zenész szabadon mozoghat, és nemcsak az ujjak és az elme, hanem az egész lény örömét képes kifejezni; mozdulatai pedig eközben felidéznek az elmében mindazt, ami a mindennapi életében a leggyönyörűbb, míg ő maga egyenes tartású és természetes. Szinte minden régi hangszer ilyen; még az orgona is kicsiny hangszer volt valamikor, és amikor megnőtt, bölcs ósatyáink Istennek adták a katedrálisokban, ahol úgy illik, hogy Ő legyen a minden. De ha a zongoránál ülünk, maga a zongora, a mechanika az, ami fontos, belőlünk pedig semmi sem jelent semmit, csak az ujjunk és az intellektusunk.

(Szabó Mátyás fordítása)

(Szerkesztette Tóth Regina)

Az üvegtükör

Az imént egy lánnyal beszélgettem, akinek egyhangúan éles hangja és szögletes mozdulatai vannak. Most végezte az iskolát, történelmet és földrajzot tanítottak neki, melyek által „a lélek felismerhető”, de mit ér az oktatás vagy akár a tudomány hosszú művelése, ha nem a személyiséggel, a habituális énnel kezdődik, és nem általa szemléltet mindent? Valakinek legfőképpen arra kellett volna őt megtanítania, hogyan szólaljon meg azon a hangszínén, amely a legzeneibb, és hogyan lágyítsa durva zöngéit, beszélve, nem pedig énekelve valamely húros hangszer aláfestésére, ahogy hangról hangra lépeget, mintegy elcirógatja kicsit a szavait, akárha kedve telne a hangjukban, és ezután megtanítottak volna neki egy szépséges kis pantomimszerű táncot, amíg habitusává nem válik a szem és a fül örömeire való élet. Egy bölcs színház divatba hozhatná az erős és gyönyörű életre nevelést, s mindenekelőtt a tükör általi hősies fegyelemre tanítana, hisz a szépség vajon, akárcsak a tartós szerelem, nem a legnehezebb művészetek közül való?

(Tóth Enikő fordítása)

(Szerkesztette Mikó Katalin)

Az Élet Fája

Mi, művészek túlságosan is szívünkre vettük a Mennyek Országa keresésének ősi parancsolatát. Verlaine elmondta nekem, hogy megpróbálta lefordítani az *In Memoriamot*, ám nem sikerült neki, mivel Tennyson „túl nemes, túl *anglais*, és amikor megtörtnek kellene lennie, reminiszcenciákba merül”. Akkoriban találtam rá egy Shakespeare-ről szóló tanulmányára egy angol folyóiratban. „Valamikor egész szép Shakespeare-gyűjteményem volt – írta, vagy így valahogy –, de már nincs meg. Emlékezetből írok.” Elgondolkodtató, vajon milyen viszonytagságok miatt adta el, és mennyit kaphatott érte; s képzeletünkben felmerül a férfi képe. A lehető legmindennapibb énjének mutatkozni, nem tudósnak, még csak nem is olvasónak, bizonyosan ez volt a választott póza; Oxfordban elmondott előadásában pedig azt bizonygatta, hogy „a költőnek semmit sem szabad elrejtene magából”, ám amikor kifejezi magát, „gondja kell legyen a méltóságra, amelynek ha nem is a forma tökéletességében, de legalábbis e fennkölt és zordon minőségre, hogy ne mondjam, erényre való láthatatlan, észlelhetetlen, de hatásos törekvésben kell megnyilvánulnia”. Éppen az önnön személyisége iránti fogékonyság, ez az inkább saját életének, mintsem magának az életnek megéneklésében lelt öröme készítette nemzedékemet arra, hogy Villonhoz hasonlítsa őt. Csak halála után értettem meg, szavainak mekkora jelentősége lehetett volna számomra akkoriban, hiszen míg Verlaine élt, más sem érdekelt, mint a lelkiállapotok, a lírai momentumok, az intellektuális esszenciák. Akkoriban nem gyönyörködtetett volna a gitárjátékos úgy, mint most, nem képesített volna el a lány, akinek mozdulatai szögletessé, hangja harsánnyá vált attól, hogy minden idejét külsődleges tevékenységekkel töltötte. Még nem tudtam, mily édesség, mily ritmusos mozgás azoké, akik saját maguk örömevé válnak. Érdeklődésem középpontjába öntudatlanul is a személytelen szépség került. Életem fő célja eredetileg az volt, hogy lényem lényegét versbe öntsem, és ezt saját vízióim kivételének, a lényegtelenről való elszakadásnak gondoltam, ám mivel vízióimat magamon kívülként képzeltem el, képzeletem megtelt dekoratív tájakkal és csendéletekkel. Úgy gondoltam magamra, mint valamiféle saját elmém és testem belsejében létező mozdulatlan és néma dologra, egy homokszemre Bloomsburyben vagy Connachtban, amelyet a Sátán kopói nem találhatnak meg. Aztán egy napon egészen hirtelen értettem meg, ahogy az lenni szokott, hogy valami változatlant, vegyítetlent és mindig rajtam kívül állót kerestem, egy Követ vagy Elixírt, ami mindig elérhetetlen volt, és én magam voltam a mulandó dolog, ami nyújtózkodott értük. Minél jobban igyekeztem művészetemet szándékoltan széppé tenni, annál inkább saját magam ellentétét követtem, hiszen a szándékolt szépség olyan, mint a nő, aki örökké a férfiak vágya után vágyakozik. Nyomban felismertem, hogy akkor hatoltam magamba és alkottam képet magamról, nem valamely esszenciáról, midőn céloom már nem a szépség megtalálása volt, csupán az elme megszabadítása a szerelem vagy keserűség terhétől, melyet az élet eseményei róttak rá. Egyedül az élet után szabad vágyakoznunk, minden más csak annak a követelőző hölgynek a dicsérete vagy a róla való panaszkodás lehet, aki képes ajkunkat csókjaival dalra ébreszteni. De nem adhatunk meg neki mindent, néha-néha félre kell őt vezetnünk egy kicsit, mivel, ahogy Le Sage

mondja A *sánta ördögben*, a hamis szeretők, akiket az őszinte szenvedély nem tesz mélabússá vagy féltékennyé, tudhatják magukénak a legboldogabb hölgyeket, és ők nyerik el jutalmukat leghamarabb és a legszebbektől. Fortélyunk által kaphatjuk meg azt a stílust, kiválóságot, azt a méltóságot, azt a fennkölt és zordon minőséget, amelyről Verlaine beszélt. Más szóval, felül kell emelkednünk közönséges érdekeinken, az újságok, a piactér, a tudomány embereinek gondolatain, de csak addig, ameddig elvihetjük a normális, szenvedélyes, logikus ént, a személyiséget teljes egészében. Helyet kell találnunk az *Élet Fáján* a fénix fészékének, a szenvedélynek, ami elragadtatás és az akarat megtagadása, a mindig lángoló szárnyaknak, magasan, hogy a villás faágak védelmezzék, de még elég alacsonyan, hogy távol legyenek a szélfúttá ágaktól, a gallyacskák reszketésétől.

(Soponyai Bianka fordítása)

(Szerkesztette Tóth Enikő)

A vénasszonyok meséinek dicsérete

Egy művészet személytelenné válhat, ha túl sok benne a körülmény vagy túl kevés, mert túl kevés vagy túl sok köze van a világhoz, mert túl közel van a földhöz, vagy túl magasan, az ágak közt. Egy éve találkoztam egy öreg halással, aki azt mondta nekem: „Don Quijote és Odüsszeusz mindig közel vannak hozzám”; és ez énám is igaz, mert még Hamlet és Lear és Oidipusz is inkább felhőbe vesznek. Egyetlen színdarabíró sem alkotott vagy alkothat soha olyan alakot, mely úgy jönne utánunk a színházból, ahogyan Don Quijote utánunk jön a könyv lapjai közül,* hiszen egyetlen színdarabíró sem lehet teljesen epizodikus, amikor pedig valaki cselekményt épít, és szereplőit komplikált kapcsolatokba hozza egymással, valami személytelen jelenik meg a történetben. Társadalom, sors, „hajlam”, valami nem egészen emberi kezdi el alakítani a szereplőket, mely emberségüknek csupán akkora részét mozdítja meg, amekkorát szükségesnek érznek egymásnak megmutatni. Az egyszerű emberi szív mindig jobban fogja szeretni azokat a történeteket, ahol van valami a vénasszonyok meséiből, amelyek úgy tekintenek hősükre, minden oldalról jól megnézve őt, mintha egyedül ő volna nagyszerű, ahogyan egy gyermek nézeget egy új krajcárt. Azokban a vígjátékokban, melyek túl hivalkodóak, semhogy lefesthetnék az életet, vagy verses formában íródtak, a szerkezetet szükségszerűen póre indítékok és szenvedélyek szövik, de amikor a modern valóság légkörét is fel kell építeni, és a hajlamokat vagy a sorsot, avagy a társadalmat is be kell mutatni, mivel rólunk szól, akkor a szereplők kifakulnak, és sokszor kell elolvasnunk a könyvet vagy megnéznünk a darabot, mielőtt felidézhetnénk őket. És még akkor is csak egy bizonyos szalonban és bizonyos emberek között létezhetnek, és ezt a sok lomot mind a fejünkben kell hurcolnunk. Tolsztoj *Háború és békéjét* a legnagyobb és legnagyszerűbb történetnek tartottam, amit valaha is olvastam, és mégis elhagyott engem; még Lancelot is, aki sosem volt több pusztá árnyánál, jobban látható az emlékeimben, mint amannak minden anyaga.

(Fekete-Nagy Fanni fordítása)

(Szerkesztette Ribiczey Júlia)

* Itt elfeledkeztem Falstaffról, aki pusztá epizód egy krónikás darabban. (Yeats jegyzete)

A modern társadalmi színmű

A világ figyelmére jelentősebb igényt tartó művészeti formák összességéből a modern, művelt emberekről szóló dráma a legrosszabb. Amikor nem felszínes vagy szándékosan okoskodó, az egyén lelkét az átlagosság érzésének porfelhőjével tölti meg. Egyetlen halálos kórtól szenved. Nem lehet szenvedélyes, vagyis élő anélkül, hogy valakit ömlengővé vagy szenvedlővé ne tenne. A művelt és jól nevelt emberek nem mutatják ki érzelmeiket, és nyelvük sem művészi vagy elbűvölő, a csipős nyelvezet nélküli könnyed persziflázst kivéve, amikor pedig mélyen meghatódnak, akkor csendben bámulják a kandallót. Újra és újra növekvő érdeklődéssel néztem efféle darabokat a nyitó jelenet végéig. A kisemberek vitatkoznak, ugratják egymást, néha pedig az élet mélyebb áramaira utalnak, ahogyan mi is tesszük otthonainkban, én pedig elégedett vagyok. De mindig is azon elmélkedtem, hogy a főszereplő, a sors terhét cipelő férfi miért ömleng, miért szenved, és miért teljességgel ötlettelen. Aztán jön a nagyjelenet, én pedig megértem, hogy nem lehet jól nevelt vagy higgadt vagy intellektuális, mert akkor inkább fogna egy széket és a tűz elé húzná, a harmadik felvonás végére pedig nem maradna dialógus. Ibsen megértette a problémát, és minden szereplőjét kicsit provinciálisra formálta, nehogy zavarba hozzák egymást, és vezércikkyszerű költészetet csinált – frázisokat szólólevelekről és himbálózó hárfákról –, hihetővé téve, hogy a karakterek ezeket használják izgott pillanataikban, és ha a darab ennél többet kívánt, még mindig csinálhattak valami hülyeséget. Kimehettek és felvonhattak egy zászlót, ahogy a *Kis Eyolf* végén teszik. Az ember csak akkor érti meg, hogy ez a kétségkívül szándékosan magáévá tett modor beférkőzött a lelkébe és porral töltötte meg, amikor rájön, hogy akkor már nem volt képes géniuszt teremteni. Azok a legboldogabb írók, akik tudván, hogy a dráma e válfaja súlytalan és mulandó, mindig a felszínen maradnak, sosem mutatnak mást, csak a vitákat és a mindennapi élet felszínes bohózatát, vagy néha-néha, a szenvedély kifejezése helyett egy színpadképet, egy férfit, aki egy nő kezét fogja, vagy esetleg a fejét tenyerébe temetve ül a tűz vörös izzásának halvány fényében. Minden bizonnyal a műfaj könnyedségének megértése, a mélyebb szenvedélyek kifejezésére való alkalmatlansága miatt találták fel a franciák a tézisdrámát, hiszen ahol állítanak valamit, ott az emberek hevesen vitatkozhatnak, ez szinte az egyetlen fajtája a szenvedélynek, amely megmutatkozik a mindennapi életünkben. A kortárs művelt életről szóló regény viszont maradandó forma, hiszen a pszichológiai leírás erejével követheti annak gondolatait, aki a tűzrostélyt bámulja.

(Mikó Katalin fordítása)

(Szerkesztette Soponyai Bianka)

Van-e a kortárs élet drámájának saját gyökere?

Miközben egy modern, tanult emberekről szóló darabot néztem, a maga gyér nyelvezetével és a lehetőségek szűk határai közé nyomorított cselekményével, azon kaptam magam, hogy folyton ezt ismételve: „Talán abból nyeri megindító erejét, bármilyen csekély is az, hogy képes sejtetni azokat az alapvető kontrasztokat és szenvedélyeket, melyeket a romantikus és költői irodalom olyan szépnek mutatott.” A férfi, aki egyedül száll vitába az ellenségeivel egy norvég fürdő vizének tisztaságáról, és ehhez a napilapok nyelvét használja, eszünkbe juttathatja mondjuk Coriolanus szenvedélyét. A régi képzelettel irodalom hősszerelmesei és lovagjai elevenebb tapasztalásként élnek a lélekben, mint bármi más, az ember vezérlő szenvedélyét kivéve, amelyet magát is villámcsapásként át- meg átjár az emlékek, és akár két útszéli ostoba alak is felidézheti a dicsőségüket. Ültess egy minden irodalmi műveltséget nélkülöző embert egy ilyesfajta darab elé, és azt fogja mondani, ahogy ilyen vagy olyan formában minden korban ezt mondta volna a naturalizmussal való első megdöbbenő szembesülések: „Miért kellene eljönnöm otthonról, hogy ugyanazokat a szavakat halljam, amelyeket odahaza én magam használtam a kamatterhekről beszélve?” Jobban fog tetszeni neki minden olyan színdarab, ahol szemmel látható a szépség vagy a jókedv, ahol az élet izgalmas, mintha épp akkor tetőzne. Nem az ő hibája, hogy minden valószínűség szerint többre fog értékelni egy silányabb, ugyanakkor nagyszerűbb műfajban írott darabot, hisz a tudomány csábítását követjük nemzedékek óta, róla és az övéiről pedig megfeledkezünk. Mindig visszatérek ehhez a gondolathoz. Van valami a vénasszonyok meséiből a szépirodalomban. Az alkotói olyanok, mint az öreg paraszt, aki a nagy éhínségről mesél történeteket, vagy a '98-as akasztásokról, vagy a saját emlékeiről. Megérzett valamit az elméje mélyén, és most olyan szemmel láthatóvá és erőteljessé akarja tenni a mi érzékeink számára, amennyire csak lehetséges. A legtúlzóbb szavakat vagy képeket fogja használni, ha azok a célját szolgálják. Vagy kitalál valami vad példázatot, és minél inkább tűzbe jön az elméje, minél ötletesebb, annál kevésbé lesz tekintettel a körülötte lévő világra, vagy fogja azt önmagáért becsülni. Metaforákat és példákat merít belőle, de ez minden. Kicsit meg is veti, mert amíg a megszállottság hatása alatt áll, úgy láthatja, hogy a világból kiszállt a tűz, és csak fehér hamut hagyott maga után. Nem tudom megmagyarázni, de biztos vagyok benne, hogy minden magasztos dolog így jött létre, mintegy álom és ébrenlét között, és az éber józansággal vizslató alakok csupán lopott javak kufarai. Hogy lehetne máskülönben oly mo- hó a szaglásuk és olyan éles a szemük?

(Kondi Viktória fordítása)

(Szerkesztette Mikó Katalin)

Miért lett a vak ember költővé a régi időkben

Egy az *Iliász*ból vagy *Odüsszeiá*ból származó leírás, eltérően az *Aeneis*ben vagy a legtöbb modern írónál taláhatótól, az élet formálta ember gyors és természetes megfigyeléseit ragadja meg. Az elsődleges éhségek kifinomultsága ez, és a lehető legkevesebbet tartalmaz abból, ami pusztán tudományos vagy kivételes. Mindenekelőtt sosem túl figyelmes vagy szakszerű, és a könyvet becsukva érezzük, hogy gazdagodtak az energiáink, hiszen az áramlat kellős közepén úsztunk. Sosem láttunk olyasmit, amit Odüsszeusz nem láthatott, míg esze a Küklopszon járt, vagy amit Akhilleusz, midőn Briszéisz vágyra lobbantotta. A legnagyobb korok művészetében van valami hányaveti és hirtelen minden habituális hangulatban, ha ugyan a kifejezésükben nincs is, hiszen e hangulatok a tevékeny élet összes energiáinak tűzvészei. A primitív korokban úgy vált a vak ember költővé, ahogy a mi korunkban a falu hegedűse lesz, hiszen szükségszerűen el volt tiltva azon tevékenységektől, melyek után egész természete esdekelt, mielőtt megelégedhetett volna az élet dicséretével. És gyakran Villon vagy Verlaine az, aki mindenki előtt nyilvánvaló akadályokkal küzdve, az életet a régi idők egyszerűségével énekli meg. Az eljövendő napok költői – ha egyszer újra lehetséges lesz úgy írni, mint a nagy korokban – belátják majd, hogy az ő áldozatuk óhatatlanul annak visszautasítása, amit a vakság és a gonosz név vagy a kezdeti bebörtönzés megtagadott az emberektől, és így elkerülték a szándékos elutasítás fullánkját. Az ezüstkorok költőinek nincs szükségük az élet elutasítására, a tarka üvegkupola már életükben szilánkokra van törve. Kimérten, s mintha az életen túlról tekintenének vissza magára az életre, s a legnagyobbjaiknak sem kell mást elszenvedniük, mint azt a szomorúságot, melyet a szentek megismertek. Ez az ő céljuk, és számukra a kísértés sem valami szenvedélyes tevékenység, hanem társaik elismerése, mely teljes bőségében csak akkor árad rájuk, ha a művelt középosztályt összetartó általános gondolatokban lelhetik örömeiket – ahonnan egyaránt hiányzik a magas poszt és a szegénység felelőtlensége –, mint a politikával foglalkozó művelt emberek által kiváltképpen értékelt vonások: Augustus Caesar nyájassága, és mindaz a személytelen termékenység, mely elhomályosítja az intellektuális szenvedélyeket. Ben Jonson mondja *A fűzfapoétá*ban, hogy még az emberek legjobbika is üres szobor csupán a prométheuszi tűz nélkül, és a tanult emberfő negyven tél után rendszerint elfelejti, hogy a prométheuszi tűz bizonyosan megégeti még valaki ujjait. Megeshet, hogy előbb lesz valakiből költő erényei helyett bűnei alapján, mert az általános elismerés sorscsapás a falusi bölcsesség szerint, s nem pusztán ahogy én képzelem – mivelhogy jómagam babonás vagyok ezzel kapcsolatban –, hiszen az egyenlő fél dicséretén kívül minden bók vasra ver és újabb fonttal nehezíti a rabszolgalánc súlyát.

Az ember egészéből fakadó összes energia oly rendszertelen, mint a vilámlás, mivel az, ami átadható, megjósolható és felfedezhető, csak egy részét képezi az egésznek, csupán egy éhes csirke a pelikán begye alatt, és a költészet próbája nem a józan észben rejlik, hanem abban az örömben, mely nem különbözik attól, ami az első szerelem érkeztekor járja át az ember szívét. Ismertem egy öregembert, aki egész életét az ösvények mogyoró- és fagyalbok-

rainak metszésével töltötte, s közel hetven éve alatt kevés dolgot figyelt meg, ám annál többet képzelt el. Sosem a naturalista szemével látott, sosem akként tekintett a dolgokra, ahogy azok valójában voltak, mert habituális hangulata azé az emberé volt, akit felkavartak a körülmények; és Shakespeare, Tintoretto – bár az idő már fogytán volt, amikor Tintoretto festett – meg a reneszánsz összes nagy embere az övéhez hasonló szemekkel szemlélte a világot. Szellemük sosem nyughatott, sosem volt, úgyszólván, megfelelő hangulatban a tudományos megfigyelésekhez, hanem örökös izgalomban leledzett, sosem alapult – hogy közismert szavakat használjak – a személyes tényező kiküszöbölésén; figyelmük, akárcsak azoké, akiknek dolgoztak, folyvást azon csüggött, ami az elragadtatott elme elé tárulkozik. Túl modern vagyok, hogysem teljességében élvezhessem Tintoretótól *A Tejút eredetét*, nem tudom eléggé elszántan arra a fénylő és lüktető húrra szegezni figyelmemet ahhoz, hogy elfelejtsem a felhőből aláomló súlyos drapériát, pedig a tündérmesék látszatkeltésétől el tudok tekinteni. Lear király történetében is örömet lelem, noha a valótlansága csak fokozódik a Bolond szavaival: „E jóslatot Merlin fogja tenni, mert én kora előtt élek”:^{*} s mindig egészen természetesnek találtam, hogy Richard és Richmond sátrainak egymás mellett kell állniuk, hisz oly kevésbé számít a puszta körülmény logikája a művészetek legszebbikében. Élvezettel néztem *A lángoló mozsártörő lovagját*, mikor Carr úr felújította, és semmivel sem találtam rosszabbnak azért, mert az inas végig a pillanat hevének megfelelően játszott, anélkül hogy egyetlen sort is komolyan vett volna. Amikor *A szóltan asszony* egy egész évszázadnyi nevetést gyömöszölt a kétórás jövés-menésbe, ámulatlan láttam, hogy majdnem mindegyik újságíró a logikát ültette abba a székbe, ahol a mi Képzelet úrnőnknek kellett volna kijelentenie részrehajlón kedvező ítéletét, melyet női szíve örökösen forral, s kötelességüknek érezték, hogy semmit ne becsüljenek meg, csupán az ésszerű rokonszenvet, és felróják annak a groteszk öregembernek a meggyötrését. Egy könyvet nézegettem, benne 18. századi metszetekkel, melyek Herculanum és Pompeii faliképei alapján készültek, s úgy tűnik, iparossegédek munkái, akik szebb képekről másoltak, hiszen a kompozíciójuk sokkal jobb, mint amilyenre a kivitelezés sikeredett. Gyakorta tapasztalok közönyt a nyilvánvaló logika, a közönséges, szemmel látható momentumok iránt. Perszeusz a víztükörben mutatja meg Andromédának a halált, melynek tőzsomszédságában élte életét, s habár a szerelmesek alakja gondosan meg van rajzolva, a tükörképet megfordítva állítja elénk, hogy a visszatükrözött formák a jobbik oldalukról látszódnak, a szemünk nagyobb megelégedésére. Alig van olyan régi mester, aki ne adta volna tudunkra, mennyire keveset is törődik azzal, amit bármely bolond képes látni és bármely jöttment megdicsérhet. Akik megálmodták a művészeteket, semmivel sem voltak kevésbé babonások a vallásban, hisz a spirituális viszonyokat megértették ugyan, de a mechanikát már nem, és nem találtak semmi kivetnivalót Noé és Deukalión özönvizeinek történeteiben.

(Ribiczey Júlia fordítása)

(Szerkesztette Bánfai Dávid)

* Vörösmarty Mihály fordítása.

Szentekről és művészekről

Saint-Martin bizonyos követőivel együtt vettem magamhoz az indiai kenderet a Latin negyed egyik házának földszintjén. Még sosem csináltam ilyet azelőtt, és egy lármás fiatal költő vezetett, akinek az angolja semmivel sem volt jobb az én franciámnál. Adott egy kis galacsint, ha jól emlékszem, vacsora előtt egy órával, és egy másikat, miután közösen megvacsoráztunk valami vendéglőben. Ahogy keresztülvágtunk az utcákon a martinisták találkozóhelye felé, hirtelen úgy éreztem, a felhő, amelyet éppen nézek, határtalan térben lebeg, és a lényem, úgy tűnt, egy pillanatra elragadtatással repül ki abba a térbe. Rögtön önmagam lettem újra, de a költő teljes eksztázisba esett, mert az elenyésző alkonyatban felragyogó egyik utcalámpára mutatott, és teli torokból kiáltotta: „Miért nézel engem az óriás szemeddel?” Már vagy egy tucat igencsak izgatott ember volt ott, mire megérkeztünk, és miután ittam pár csésze kávé és bekaptam még egy-két galacsint, nagy kedvem szottyant volna táncolni, de mégsem tettem, mert egyetlen lépést sem tudtam felidézni. Leültem és behunytam a szemem; de nem, nem voltak látomásaim, semmi egyéb, csak valami sötét árny érzete, amely mintha azt mondta volna, egy napon majd transzba esek és elhagyom a testemet egy időre, de még nem most. Kinyitottam a szemem, és valami vörös díszítést néztem a kandallópárkányon, majd a szoba egyszerre csak vörös harmóniával telt meg, de amikor a szemem megakadt egy kék porcelánfigurán, a harmónia nyomban kékké vált. Összszavarodtam, mert a vörösek továbbra is ott voltak, semmi nem változott, de többé nem voltak fontosak vagy harmonikusak; és miért váltak az előző pillanatban még érdektelen kékek hirtelen izgalmassá és elragadóvá? Nyomban felismertem, hogy úgy látok, ahogy a festők, és az este folyamán minden a különböző művészi szemléletmódoknak megfelelően fog változni.

Egy idő múlva egy martinista rohant felém egy darab papírral, amelyre kört rajzolt, benne egy pöttyel, és miközben erre mutogatott az ujjával, így kiabált: „Isten! Isten!” Valami felmérhetetlen misztérium nyilatkoztatott ki, neki meg csak úgy ragyogott a szeme; a következő pillanatban meg egy szikár, toprongyos férfi, meglehetősen előkelő arcvonásokkal, a horoszkópját mutatta meg nekem, és elragadtatott mélabúval hívta fel a figyelmet a gonosz részekre. A lármás költő, aki már régóta élt indiai kenderrel, közölte velem, hogy három hónap, mire hozzászokik az ember, újabb három hónapig élvezzi, majd három hónap alatt gyógyul ki belőle. Ezek az emberek a második szakaszban voltak; én azonban sohasem feledkeztem meg magamról, legfeljebb egy-egy pillanatra emelkedtem ki önmagamból, és még e vigasság abszurditását is képes voltam átérezni, egy Herr Nordauként a géniuszok közt, aki mégiscsak szegyeilli a maga józanságát. Odakint szürkülni kezdett az ég, amikor kopogtattak az ablaktáblákon. Valaki kinyitotta az ablakot, és egy nő és két estélyi ruhás fiatal lányt segítettek be a szobába, akiket igencsak zavarba hozott, hogy ennyi embert találtak ott. A nő és férjének két húga egy diákbálon jártak az emeleten alvó férj tudta nélkül, és azt hitték, sikerül észrevétlenül hazalopózniuk, az ablaknál álló szövetségesüktől eltekintve. A beszélgető vagy táncoló férfiak mind elálmodozva nevettek; és a nő, látván hogy nincs ítékezés a nevetésükben, hi-

szen minden gondolatukat kitöltötte a világ látványossága, elpirult, felnevetett, átlibbent a szobán, majd felment. Ó jaj, hogy a hóhér kenderkötele édestestvére legyen annak az indiai boldogságnak, ami, néhány kóbor kaktuszt nem számítva, egyedül képes megtartani oly sok álom anyját, az emlékezet nélküli pártatlanságot!

(Kondi Viktória fordítása)

(Szerkesztette Eskulits Zsolt)

A dráma tárgya

Néhány napja olvastam ezt a mondatot, vagy valami ilyesmit, Ibsen egyik nekrológiájában: „Senki se térjen vissza többet Shakespeare régi balladai anyagához, a gyilkosságokhoz és a szellemekhez, mert a színpadon a modern tapasztalat és a számunkra érdekes dolgok megvitatása érdekkel bennünket”; a cikk egy másik részében pedig azért hibáztatták Ibsent, mert öngyilkosságokról írt, és más módon is kihasználta „a halál morbid rettenetét”. A drámairódmalmat már hosszú idő óta az újságírók bírálatára bízzák, és ők, a régi ostobák és az új nagyokosok mind meg is próbálták rásütni a pillanatnyi életben való elmerülésük, a nyilvánvaló eredetiség és a nyilvánvaló logika felett érzett örömük, valamint az ősi és feloldhatatlan dolgoktól való ódzkodásuk bélyegét. Az író, akit idéztem, sokkal több mint újságíró, de az ő rohanó életüket éli, és ösztönösen hozzájuk fordul ítéletért. Csak a saját korunkra gondol, nem a nagy költőkre és festőkre, a tanúk seregére, akik azért vannak, hogy gondolkodásmódjuk megértése által minden idők nézői is lehessünk. A dráma kifejezésmód, nem pedig meghatározott téma, így a drámairó éppoly szabadon választhat bármit, ami csak eszébe jut, mint az *Endümión* költője, vagy a festő, aki megfestette Mária Magdolnát a farizeus Simon ajtaja előtt. Távolról sem jelen érdeklődésünk vagy közvetlen életkörülményünk megtárgyalása a legmegindítóbb a képzelet számára, hanem ami ősi és távoli, az kavar fel minket a legmélyebben.

Van egy sor a *Menny és pokol házasságában*, amely érthetetlen, ha nem ismerjük Blake megfelelésrendszerét: „Legjobb bor a legrégebb, legjobb víz a legfrissebb.” A víz tapasztalás, azonnali érzékelés, míg a bor érzélem, és a képzelettől elkülönülő intellektus által tágíthatjuk ki a tapasztalás határait, és választhatjuk azt el minden mástól, az illúziótól, az emlékezettől, így teremtvé meg többek között a tudományt és a jó újságírást. Az érzélem viszont akkor növekszik mámorítóvá és élvezetessé, ha régi érzelmek emlékei és régi tapasztalatok számlálatlan ízei gazdagítják; és szükségképpen a gondolkodásmód valamelyes ódonysága és a számos nagy és különleges tehetségű ember tapasztalatai által elmélyített érzelmek különböztetik meg a művelt embert. Elmélkedéseinek és találékonyságának tárgya régi, és megveti a túlzottan öntudatos eredetiséget a művészetekben, akárcsak a mindennapi élet azon dolgaiban, melyek kapcsán, mint talán Balzac mondja: „mind konzervatívok vagyunk”. Az ilyen ember mindenekelőtt jól nevelt, és írjon bár, vagy fessen, nem fog olyan fogások után vágyakozni, amelyekkel megtagadná vagy szégyent hozna régi nemes származására. Corneille és Racine nem tagadták meg mestereiket, és amikor Dante a maga mesteréről, Vergiliusról beszélt, ugyan-

csak nem kukorékolt a kakas. Az ő idejünkben az utánzás vagy tudatos volt, vagy majdhogynem az, és mert az eredetiség annyival lényegibb része volt az embernek, öntudatlanságánál fogva annyival mélyebben gyökerezett, semmi-féle gyors elemzés nem fejthette meg csodájukat, melynek megértése, meglehet, nemzedékeket kívánt; de a mi utánzásunk öntudatlan, és az idő próbáját várja. Minél vallásosabb egy mű témája, mondhatni, annál állandóbb lesz, és annál ősbibb az érzelem, melyet felébreszt, a körülmény, melyet szemünk elé idéz. Amikor a középkorban a Szent Patrik purgatóriumához igyekvő zarándok a tópartra érkezett, egy odvas fából vajt csónakot talált ott, hogy átvigye őt a látomás barlangjához. A vallásos festészetben és költészetben az ősi minta szerinti koronák és kardok új jelentést vesznek fel, és lehetetlen elválasztani a nemességről alkotott fogalmunkat a mitikus lépcsőtől, melyen nem férfiak és nők, hanem palástok, ékszeres, események és ősi kellékek lebegnek lassan felfelé a majdhogynem szunnyadó elme fölött, s emelkedésük közben érzelmi és szellemi életet öltenek magukra, mígnem elnyeli őket a távoli dicsőség, melynek elviseléséhez még ők is túl modernek és pillanatnyiak voltak. Minden művészet álom, és minden, amit a nap bevégezett, álmot érlelő, s amit a művészet kikovácsolt, azt a vallás befogadja, és végül minden ott van a borospohárban, minden ott van a részeg képzelgésben, és a szőlőszemek dadogni kezdenek.

(Fekete-Nagy Fanni fordítása)

(Szerkesztette Radács Kata Hermina)

Az aszketizmus két fajtája

Lehetetlen elválasztani egy érzést vagy lelkiállapotot attól a képtől, amely előhossa, kifejezésre juttatja. Michelangelo Mózes-szobra, Velázquez II. Fülöpje, a lila szín, a feszület mind-mind olyan érzelmet vagy állapotot hívnak életre, amely velük együtt tűnik el, mivel ezek az egyedül lehetséges kifejezői; éppen ezért az elme értéke sem több a benne rejlő képekénél. A képzelettel író abban különbözik a szenttől, hogy önmagát – saját lelkét elhanyagolva, ó, jaj! – a világ lelkével azonosítja, és megszabadítja magát mindattól, ami abban a lélekben állandótlan, így nem a nőktől és a bortól, hanem az újságoktól tartóztatja meg magát. Másrészt viszont mindent, ami a világ lelkében állandó, a nagy szenvedélyeket, melyek mindenkit izgatnak, és az emberben csak rövid visszatérő életük van, akár a virágnak és a magnak, a szent valóban megtagadja, hiszen ő nem az örök művészetet, hanem saját örökkévalóságát keresi. A művész az állandótlan dolgok világa és a szent között helyezkedik el, és ritmusát elvesztő elméje annyiban válik kritikussá, különbözik el a kreatívtól és veszíti el az érzelmeit, amennyiben elméje saját értelme szerint állandótlan dolgokon időz, és „a modern tapasztalaton és a számunkra érdekes dolgok megvitatásán”, vagyis mindazon, ami sosem tér vissza, mint ahogy a vágy és a remény, a rettenet és a fáradtság, a tavasz és az ősz visszatér. Kevesebbet fog azon gondolkodni, amit lát, és többet a látottakhoz való viszonyán, és e viszonyulást lényegében kritikus válogatással és nyomatékkal fogja kifejezni. Nem vagyok teljesen biztos az emlékezetemben, de úgy rémlik, Ricketts úr mondta valahol, hogy a festészetben először Velázquezben érzi a kritikust, s mi mind érezzük ezt Whistler, Degas,

Browning s még Swinburne úr munkáiban is, sok nagy művészetben, amely mégsem a legnagyobb. A művészet végcélja az eksztázis, melyet az örökké változó elmében a világ állandó dolgainak jelenléte ébreszt, vagy ugyanazon elme ráébredése arra a nagyon finom és finnyás hangulatra, mely habituálissá válik, amint az állandó és visszatérő dolgokat kutatja. Mindkét fajta eksztázis megtalálható minden időben, ám jelenleg csak kismértékben van jelen maga a kreatív ösztönzés, az isteni látomás, míg nagymértékben „az eltévedt utazó álma a hegyek alján”, talán mert minden régi, egyszerű dolgot megfestettek vagy megírtak már, és csak akkor nyernek újra értelmet számunkra, mikor egy új faj vagy új civilizáció arra készlet bennünket, hogy új szemmel tekintsünk rájuk.

(Tóth Regina fordítása)

(Szerkesztette Ribiczey Júlia)

A kígyó szájában

Ha igaz, hogy Isten egy kör, melynek középpontja mindenütt ott van, a szent a középpontba kerül, a költő és a művész pedig a gyűrűre, ahol minden újra körbeér. A költőnek nem szabad a mozdulatlant, a kötöttet keresnie, mert az nem tartogat számára életet; ha mégis így tenne, költői stílusa hűvössé és egyhangúvá, szépségérzete bágyadttá és betegessé válna, akárcsak, elképzelésem szerint, a stílus és a szépség Newman prózájában és költészetében; hanem be kell érnie annak gyönyörével, ami mindörökké múlik, hogy újra eljöhessen; a nő szépségében, a tavasz törékeny virágaiban, a pillanatnyi hősi hévben, mindabban, ami a legillanóbb, ami a legszenvedélyesebben törekszik mintegy saját tökéletességére, s aminek leghőbb vágya teljes dicsőségében térni vissza. A költőnek kissé talán mégis túrnie kell az állandótlant, mert e dolgok visszatérnek, ha nem is egészükben, hisz nincs két egyforma arc, és könnyen lehet, ha értőbb szemmel néznénk, két egyforma virág sem volna. Vajon nem minden az egyén és a világ, a változatlan és a visszatérő küzdelme által alkotott, nem a szent és a költő áll mindenek felett, és a költő nem a kígyó szájában lelt otthonra?

(Eskulits Zsolt fordítása)

(Szerkesztette Kelemen Sára)

A fekete és a fehér nyilak

Az ösztön teremti a visszatérőt és a gyönyörűt, a kígyó minden kanyargását; de az ész, a legrútább ember, ahogy Blake nevezte, húzza az egyenes vonalat, az csinálja az önkényest és az állandótlant, hisz nincs visszatérő tavasz, mely újra elhozná a tegnapi óráját. A szentségnek is megvan a maga egyenes vonala, mely a középpontból ló ki, s e nyilak csonkítják és űzik a sokszínű kígyót, minden költészetünk témáját. Aki megleli a fehér nyilat, a kígyóénál is ősbib bölcsességre tesz szert, de mi lesz a fekete nyíllal? Mennyi tudást, mekkora súlyú hollótollas, ében vesszőkkel teli tegezt bír el a lélek?

(Rózsa Ida fordítása)

(Szerkesztette Horváth Gyula)

Kedvesének szemöldöke

Művészetünknek és irodalmunknak a tudással, az élet felszínével, az önkényességgel, a mechanikussal való foglalatossága a gyökérszektából fakad. Egy alapos, de nem szükségképpen kifinomult ember bármely vallás történetét megjósolhatná, ha ismerné annak első princípiumát, és tudná, elég hosszú ideig fennmarad ahhoz, hogy beteljesítse magát. Az elme semmit sem képes kétszer megtenni, és amikor kimerítette az egyszerű szépséget és jelentést, a furcsa és rejtett dolgok felé fordul, mígnem végül – miután kifogyott a harmóniáiból – kénytelen a nyomatékosban és a disszonánsban meglelni örömét. Amikor gyerekként a művészeti iskolát látogattam, megfigyeltem egy Párizsból nemrég hazatért idősebb diákot, és csodálatomból hiányzott minden megértés. Hősszerelmes volt, és minden új szerelem új kép esélyét kínálta számára, ám minden új kép rútabb volt az előzőnél. Kedvesének szemöldöke izgalomba hozta, ahogy illik, de a szépség iránti érdeklődést kimerítették a művészet logikus energiái, mely művészet elpusztítja rablása színhelyeit, és csak felfedésre képes, akár akarja, akár nem. Szándékolt intellektussal nem fedezhetjük fel művészetünk tárgyát, hiszen ha egy tárgy megszűnik hatni ránk, tovább kell állnunk, és ha mégis megindít, legyen bár „Shakespeare régi balladái anyaga” vagy akár „a halál morbid rettenete”, kikacaghatjuk az észet. Nem kérdezhetjük, a világot érdekli-e emez vagy amaz, hiszen nincs más kérdés, mint a saját érdeklődésünk, és nem is érthetünk meg mást. A hierarchiában elfoglalt helyünket tárgyválasztásunk határozza meg, hiszen minden jó kritika rangsorol, a dolgok egymás fölé rendezésében leli örömét, az Epikát és a Drámát a Líra fölé helyezi, és így tovább, nem pusztán egymás mellé. De az ösztönünk, nem pedig az intellektusunk választ. Szereplőinket módunkban áll szándékosan újraalkotni, de festészetünket vagy költészetünket nem. Ha szereplőinket öntudatlanul nem dolgozná át oly teljességgel a művészet logikus energiáinak kibontakozása, hogy még az egyszerű dolgok is új értelmet nyerjenek a végén, a művészet nem tartozna azon dolgok közé, amelyek örökösen visszatérnek. A balladák, melyeket Percy püspök gyűjtött egybe, visszatérnek *A vén tengerészben*, a régvolt görög szobrászok világának öröme pedig még elbűvölőbb szépségbe hajlott a fiatal atléta archaisztikus homlokán, akit a British Museum-ba lépve a bal kéz felőli hosszú folyosó végén találunk. Csak nem akarhatja a civilizáció sem elpusztítani hajdani szerelme színhelyeit, mígnem ismét visszahozza az egyszerű és természetes dolgokat, és új Argót bocsát vízre aranylóderekával, hogy majdan más Aranygyapjúra leljen?

(Gaál Mónika fordítása)

(Szerkesztette Mikó Katalin)

Hajfűrtök

Hafíz így kiáltott szerelméhez: „Alkut kötöttem arra a barna hajra az idők kezdete előtt, s alkum túlél minden teret és végtelen időt”, és meglehet, Természetet úrnő tudja, hogy számtalanszor éltünk már, s minden, ami változik és önma-

gába kanyarodik, hozzánk tartozik. Szemét eltakarja előlünk, de a hajfürtjeivel hagyja, hadd játsszunk.

(Pásztai Vivien fordítása)

(Szerkesztette Soponyai Bianka)

Torony az Appennineken

A minap San Sepolcro felől átkelve az Appennineken Urbino felé gyalogoltam, ahol az éjszakát terveztem tölteni, s utam végéhez közeledve sík terepre értem a hegytetőn. A barátaim egy kocsiban jöttek valahol mögöttem az úton, amely még jócskán kanyargott fölfelé, s így én egyedül találtam magam egy látomásszerű, különös, képtelen táj közepén. A nap lemenőben volt, a viharfelhők hegyről hegyre csüngtek, és távol, a magas hegytetőn villámok cikáztak egy felhőből, amely sötétebb volt a többinél. Messze délen, egy másik hegyen középkori torony nyúlt a felhők közé, körülötte nem voltak épületek, és más életre utaló jel sem mutatkozott. Lelki szemeimmel hirtelen egy öregembert láttam, amint a torony ajtajában áll egyenes derékkal és kissé véznán, míg körülötte megtörik a halovány fény. Ő volt a költő, aki végül, mert oly sokat tett az igéért, osztozhatott a szentek méltóságában. Semmit sem rejtett el magából, de mégis gondja volt „a méltóságra... a forma tökéletességére... e fennkölt és zordon minőségre... erényre”. S bár csupán az ige kedvéért vagy egy nő dicséretének az elnyeréséért kutatta mindezt, az végül mégis belészállt a testébe és az elméjébe. Bizonyos, hogy amint ott állt, tudta, hogy e fáradságos létmód, e póz, e géniusz mögül nemcsak lénye virágja, hanem teljes önmaga tekint ki, mintha egy álarc mögül nézne, az, Aki az összes ember közül egyedül – ahogy a falusi emberek mondják – egy hajszálnyival sem több vagy kevesebb, mint ember nagyságú.⁴ Fülében jól irányzott hangok, szeme előtt szilárdnak tűnő színek, látványok jelentek meg, és nem metaforikusan beszélt, ahogy azt sokakról mondjuk, hanem mintha ez lenne Delphoi vagy Eleuszisz, és a szubsztancia és a hang az ő emlékei közepette jönne elébe, női arcok gyanánt; hisz nem Kolumbán írta talán: „Csak egy tökéletes van a madarak, s egy tökéletes a halak közt”?

(Tóth Regina fordítása)

(Szerkesztette Kelemen Sára)

A test gondolkodása

Azok a tanult emberek, akik rettenetben tartják a gyermekeket és megvetendők a szerelmesek szemében, a parasztok bölcsességét hordozó hagyományos humor mindmégannyi céltáblája: matematikusok, teológusok, jogászok és különféle tudós emberek. Valamiféle elvont révületet követnek, amely csak az agyat kavarja fel, és nincs is szüksége másra, és ezért gyönyörűség nélkül áll-

⁴ Yeats kettősségekre épülő filozófiai rendszerében a költő „maszkja”, másik – ellentétes – énje a Szent, aki viszont a valóságban gyökerezik.

nak a tükör előtt, és sosem ismerték azokat a gondolatokat, amelyek a szépség vagy lelkesültség képére formálják a test vonalait, és vágyat ébresztenek annak dicséretére vagy bemutatására.

Két kép van Velencéről egymás mellett a házban, ahol ezt írom: egy Canaletto, amely kicsiny, de gondos rajzolatot mutat, és nem túlzottan elragadtatott gyönyört szerez a tiszta, fényes légben, valamint egy Frans Francken (az ifjabb), melyben a kék víz, amely a másikon oly kevéssé kavart bennünket, sóvárgásra ösztökél, hogy bele vessük magunkat a zöld mélységbe, ahová a felhő árnyéka hull. Egyik festmény sem indíthatna meg bennünket, ha a gondolatunk nem sietne egészen húsunk határáig, és így van ez minden jó művészettel, legyen bár a Szamothrakéi Niké, amely talpukat emlékezteti a fürgeségre, vagy az *Odüsszeia*, amely tengerre küldene minket a sós szelek alatt, vagy legyenek a Parthenón ifjú lovasai, akik boldogabbnak tűnnek, mint a mi gyermekkorunk valaha is volt, pedig hasonló gyermekkorban osztoznak. A művészet arra hív, hogy érintsük és ízleljük és halljuk és lássuk a világot, és ódzkodik attól, amit Blake matematikai formának nevez, minden elvont dologtól, mindattól, ami egyedül az agyra tartozik, mindentől, ami nem a test reményeinek, emlékeinek és érzéki tapasztalatainak teljességéből kilövellő szökőkút. Moralitása személyes, keveset is tud az általános törvényről, nem okolja a Kis Musgrave-et, fittyet hány Lord Barnard házára, könnyedebbnék látszik egy leheletnél, de mégis kemény és súlyos, mert ha az ember nem áll készen a fáradságos munkára és a kockáztatásra vidám szívvel, teste ormótlanná nő, szívéből pedig hiányozni fog a vágyat felkavaró vad akarás. A művészet az emberek színe előtt elismerte azokat, akik Urbino falai alatt beszélgettek vagy birkóztak vagy lökdösődtek, vagy azokban a nagy ablakülésekben ülve vitatták meg az összes dolgot, mindig a szerelemmel a gondolataikban, amikor a bölcs Hercegnő volt a parancsoló, és Emilia úrhölgy a téma.

(Fejérvári Boldizsár fordítása)

(Szerkesztette Soponyai Bianka)

A vallásos művészethez szükséges vallásos hit

Minden művészet érzéki, de amikor valaki csak az elmélkedő természetét és a ködösebb vágyait teszi bele a művészetébe, ezek az érzéki képek, melyeken keresztül a művészet beszél, szaggatottá, tünékenyvé, bizonytalaná válnak, vagy csak a megszokott élményektől való távolságuk miatt lesznek jelentősek, és az egész megfoghatatlanná és képzeletbelivé fordul. Ha a képzelet olyan homályos világba fészkel be magát, mint az álom országa a *Szerelem noktürnjében*, „hol szirén énekel s szédítő haja lobog”, akkor gyönyörűségért látogatunk ugyan el ide, de csak fásultságunkban. Ha hosszan akarunk ott időzni, annak a világnak következetessé kell válnia önmagával, érzelemnek érzelemhez kell kötődnie a rendezett képek rendszere által, mint az *Isteni színjátékban*. Szimbolikussá kell válnia, hiszen a lélek csak ott juthat jól kivehető, különálló életre, ahol az összefüggő dolgok egyszerre megkülönböztetik egymástól, és felszabadítják benne az élet energiáját annak teljességében. Minden látnok lépett már be ilyen világba a transz állapotában, és minden ideális művészet

garanciája ez a transz. Matthew Arnoldnak úgy tűnt, Shelley hasznavehetetlen szárnyakkal csapdos az űrben, és én is csak úgy tudtam gyönyörködni a mérsékelt gyönyörködtetésében, ha felhalmoztam képzeletemben tornyainak és folyamainak, forrásozó barlangjainak meg az egy Csillagának visszatérő képeit, míg a világa szilárdná nem vált a talpam alatt, és elég konzisztens nem lett, hogy a lélek ott lakozhasson.

De még ekkor is hiányoltam valamit, ami kárpótolta volna a képzeletemet a földrajzi és történelmi valóság, a megszokott érzékeink tanúságának a hiányáért, és azon kaptam magam, hogy, akárcsak Keats *Endümió*njának olvasásakor, szeretnék és próbálok elképzelni egy seregnyi hívőt, akik emez összes különös látványhoz hozzáteszik hitük erejét és látomásaik ritka tanúságtételét. Egy kis sereg is elég volna, és Shelleyt szektásnak állítanám be, csak hogy a látomása megmutathassa a vallás egyetlen elégséges bizonyítékát, a csodát. Minden szimbolikus művészetnek valós hitből kellene erednie, és az, hogy korunkban a művészet képtelen erre, azt bizonyítja, hogy ez a kor út, nem pedig pihenőhely a képzelet művészeiben. Másokat csak magam által érthetek meg, és biztos vagyok benne, hogy sokakat nem indít meg annyira, mint tehetné, az Athanase herceg tornyában lángoló magányos fény, mert nem hatolt be az emberek imáiba és nem világlott át a vallásos kontempláció szent sötétjén.

A lírai versekhez valóban akkor sincs szükség olyan vallásos hitre, mint a spirituális művészetekhez, ha csak mindenki számára ismert érzésekről beszélnek, csupán a maga számára szabad élet kell hozzá, és olyan társadalom, amely gyorsan felkavarodik, és így az érzelmünk erősödhet mások érzelme által. Minden körülmény, amely az érzelmet méltóságtejjé és egyszerismind láthatóvá teszi, növeli a költő erejét, és azt hiszem, emiatt vágytam mindig is valami húros hangszerre és figyelmes közönségre, melyet nem a sietős utcák világából vontak oda, hanem egy olyan életből, ahol természetes volna a dalnok gondolatait visszamorajlani. Amikor a minap hallottam Yvette Guilbert-t, akit átítat a líra, nem voltam megelegedve, mert olyan emberek közt énekelt, akiknek az életében semmi, a legcsekélyebb mértékben sem osztozik a fényűző művészettel, melynek úgy kellene feltörnnie az életből, mint lándzsa-hegynék a nyélből, dalnak a hangulatból, szökőkútnak a medencéből, minden művészetnek a testből, mint nevetésnek a vidám társaságból. Vágytam rá, hogy az egészet előlről megismételtessem, hogy egy olyan nagy teremben énekelhessen, ahol nincs senki, aki ne szeretné az életet, és ne arról szólna szakadatlan.

(Rózsa Ida fordítása)

(Szerkesztette Szücs Melina)

A szent helyek

Amikor még minden művészet a személyiségből fakadt, akár mint mindennapi életünkben, akár mint a vallás kalandjában, csak vékony határvonal húzódott a szent és a közönséges dolgok között, és épp ahogy a művészet könnyen vált szenvedélyből isteni kontemplációvá, a parasztok társalgásából a fejedelmekévé, ugyanazon dal meg megemlékezett az iszákos molnárról, de félig

elfelejtette a délceg Cambuscant; ugyanígy érezte magát az ember szent tüne-
mények közelében, mikor ekéjével megfordult a Cruachmaa vagy az Olümposz
lejtőin. A Homérosz vagy Hésziodosz, e tiszta első művészek előtt ismeretes
foglatosságok és helyek, hacsak az alkotó kezei el nem lazultak, a vers vége
előtt mintegy szimbólumokká változtak és tovatűntek, felszívták őket, akár
egy aranyfelhőbe, azok a változhatatlan világok, ahol a vallás egymaga képes
felfedni az életet és egyszersmind a békét. E romlatlan kor embere rendelke-
zhetett Shelley minden kifinomultságával, és mégsem használt a hétköznapi
emberek előtt ismeretlen szóképeket, és nem mondott ki egyetlen olyan gon-
dolatot sem, amelyet ne a hétköznapi gondolkozásból vezetett volna le. Hacsak
a legendák tudásának felfedezése és a csodákba visszatérő hit, vagy amit jobb
híján annak nevezünk, újra el nem hozza a közönséges szántóföld szentségébe
vetett hitet, és új csodákat nem hoz, hogy a bonyolult egyházi szokások helyett
a hétköznapi, akaratos, lelkes embert jutalmazza, akkor sosem látjuk viszont
Shelleyt és Dickenst egy testben, csakis a végtelenségig szétdarabolva. Féltekeny-
nyé váltunk a testre, komor, alaktalan ruhákba öltöztetjük, hogy csak magát
a vágyakozást dédelgessük. Molière a józan paraszti ész mestereként örökké
a hétköznapi napfényében élt, amire Shakespeare nem lehetett képes, de
mikor Shelley szédítő vagy Landor higgadt megvetésére gondolunk az átlagos,
mindennapi dolgok iránt, mégis úgy tűnik, Shakespeare egyenesen a piacra
visz minket. Végül pedig ott van nekünk Villiers de l'Isle-Adam, aki a legfelsőbb
kultúra eksztázisában a legnagyobb elutasítást kiáltja: „Ami az életet illeti, azt
a szolgálk majd elvégzik helyettünk.” A fennköltségnek, a márványos nyuga-
lom elérésének egyik eszköze volt a különös, messzi helyszínek kiválasztása
a művészet tájai gyanánt, de e választás keserűvé lett számomra, és vannak
pillanatok, mikor nem tudok hinni olyan képzeletképek valóságában, melyeket
nem hat át a régről ismerős dolgok és szimbólumok és helyek pontosan ki-
rajzolt élete. Eljutottam odáig, hogy még Shakespeare Rómába vagy Veronába
tett látogatásaira is a nyugtalanság kiadásaként gondoljak, a természetes
érdeklődéssel kapcsolatos elégedetlenségként, az egész európai lélek ingatag
egyensúlyaként, amely nem következett volna be, ha Palaiologosz János – döl-
fös és gőgös tekintete ellenére, amit Burne-Jones a *Cophetuájában* lemásolt –
úgy dönt, hogy eltökélten harcol a török ellen. Én hithű vagyok, imádkozom
a test feltámadásáért, és biztos vagyok benne, hogy az ember ott kell hogy
ráleljen a maga Szentföldjére, ahol először csúszott-mászott a földön, és az
ismerős erdőinek és folyóinak oly fokozatos átmenettel kell szimbólumokká fa-
kulniuk, hogy soha fel ne fedezze, nem, még nagy elragadtatásában sem, hogy
ő a téren kívül áll, és hogy összességében egyedül az idő az, ami távol tartja őt
a legfelsőbb Pimum Mobilétól, Mennyei Édentől, Sárga Rózsától.

(Gerengay Krisztián fordítása)

(Szerkesztette Ribiczey Júlia)

*Nyelvi szerkesztők: Mikó Katalin és Soponyai Bianka
A fordítást az eredetivel egybevetette: Fejérvári Boldizsár*

Hűvös Mennyország

(The Cold Heaven)

Felnéztem, és megláttam hűvös mennyeit az égnek,
 úgy tetszett: lángol fenn a jég, s varjak keringtek rajta.
 Szívem, fantáziám hódolt a messzeségnek,
 vadul rohant, feledte, ami mindennapi fajta.
 Csak emlékek, melyeknek távol volna már helyük,
 a forró vér szava, az elmúlt szerelem maradt;
 magamra vettem esztelen a szellemük.
 Remegtem, sírtam, rángtam mind a súly alatt
 vakító fényben. Óh! Ha megnyúlnak az árnyak,
 kiküldik-e az útra lelkemet –
 ahogy megírták – meztelen, hogy várjak,
 s viseljem álszent megvetésüket?

Török Anna fordítása

Egy köntös

Dalomra egy köntöst szabtam,
 Melyet ősi mondák fonalával,
 Hímes, finom fonatával
 Végig betakartam.
 De a balgák elragadták,
 S vitték göggel az utcán,
 Mint akik maguk varrták.
 Dalom, hagyd, hogy az övék legyen,
 Hisz nagyobb érdem igazán
 Így sétálni, meztelen.

Katona József Álmos fordítása

A Kabát

A dalomnak adtam kabátom
 Tele dísszel, hímmzéssel,
 Mitológiából áldást és átkot
 Tetőtől talpig érzéssel.
 De bolondok viselik már
 Gúnyolódva, forgolódva,
 A világ szeme láttára,
 Mintha ők varrták volna.
 De hagyd őket, hadd legyen övék,
 A meztelenség úgylis sokkal jobb,
 Mint maga az öltözék.

Szűcs Zoltán fordítása

Az elme-léggömb

Kéz, tedd a dolgod:
elme-léggömböm vezesd,
viharban sodródót, feszeszt,
szűkös zugába.

Tordai Éva fordítása

A vágy léghajója

Kéz, engedelmes légy,
Hozd vágyam léghajóját,
Mit a szél kedvére hány s vet,
Le, szűk hajlékába.

Karafa Sándor fordítása

Az elme léghajója

A kéz tegye a dolgát;
Húzza az elme
Szélfúttá-vonszolta léghajóját
Szűkös medrébe.

Süli-Kiss Fruzsina fordítása

Az elme léghajója

Kezek, vezessétek az elme léghajóját,
ahogyan csak nektek kell és lehet.
Csapjátok be az eltérítő szelet
megcélözva az egyetlen s helyes hangárt.

Szabó Krisztina fordítása

A második eljövétel

(The Second Coming)

Köröz csak köröz, növekvő az ív,
Sólymot a solymász hiába hív,
Minden szétszakad, a magról lehullt
Az őskáosz a földre szabadult,
Vérözön szabadult el és minden
Patyolat-ünnep megfullad belé;
A pallérozottak megalázkodnak, míg a hitványakat
Meggyőződésük szenvedélye hajtja.

Bizton közel már az új kinyilatkoztatás;
Bizton közel már a második eljövétel,
A második eljövétel! És alig hagyják el számat a szavak,
Baljós képként sérti szemem a Spiritus Mundi
Része, a sivatagi homokból formált alak,
Teste fenevad, feje emberi,
Szeme üres és gyötrőbb, mint a nap,
Megmozdítja lomha tagjait, míg körötte
Bömbölő árnyak, az ég madarai.
A sötétség ránk borul megint, de már tudom,
Hogy kétezer évnyi megkövült álomba
Tudta csak elringatni egy bölcső,
És mily fürtelem ez, mi ideje érkezvén,
Kúszik tovább Betlehem felé, újjászületni?

Pap József fordítása

Képek

Mi lesz, ha hívlak, hogy
Hagyd az elme odvát?
Ki a szélbe, fényre!
Jobb próba vár ott rád.

Nem küldelek téged
Moszkvába, sem Rómába.
Rázd le jármaid, s hívd
A Múzsát honába.

Kutasd a képeket,
Vad vágy ahol ébred,
Az oroszlán, a szűz,
A szajha s a kised.

Találd meg a sast, mely
Az eget közt kereng,
Hallgasd, öten vannak,
A Múzsá róluk zeng.

Karafa Sándor fordítása

Képeket keress

S ha mondom: hagyd hát el
Tárnáit elmédnek?
Sokkal jobb nyújtózni
A fényben, a szélben.

Nem mondtam soha: menj,
Vár Moszkva vagy Róma;
Vesd el a robotot,
S múzsáid hívd haza!

Képeket keress, mik
A vadont festik meg;
Oroszlánt és szüzet,
Szajhát és gyermeket.

Találj föld s ég között
Tárt szárnyú réti sast,
S lásd meg az ötöt, mi
Múzsákat daloltat.

Katona József Álmos fordítása

Képek

Ha parancsolnám, elhagynád
Elméd sötét rejtekét?
Hisz gyakorolni jobb, hol
Verőfény és tiszta ég.

Nem erőltettem, hogy menj
Moszkvába vagy Rómába.
Add fel a robotot, s
Hívd a Múzsákat haza.

Képeket, melyből vadon
Összeáll, egyre hajtva,
Az oroszlán s a szűz,
A gyermek és a szajha.

Hol sas szárnyal könnyeden,
A fellegek közt találd,
Ismerd fel az ötöt, s
Múzsák hangja száll hozzád.

Kitley Zsófi fordítása

A hosszú lábú légy

(The Long-Legged Fly)

A műveltség már nem hanyatlik,
Nincs több küzdelem,
Elnémult eb, kikötött póni
Messzi őrhelyen.
Sátrában Cézár, uralkodónk,
Terveit temeti,
Szeme a semmibe bámul,
A fejét leejti.
*Akár a légy lábától a víz,
Úgy mozdul elméjétől a csend.*

Ég az égbe nyúló bástya,
De arcát felidézi,
S gyöngédebben teszi dolgát
A magányos férfi.
Részint asszony, háromrészt gyermek:
Ha senki nem figyeli,
Üstfoltozót utánoz,
Léptét az utcán kilesi.
*Akár a légy lábától a víz,
Úgy mozdul elméjétől a csend.*

Kamasz lányok gondolatban
Rálelhetnek Ádámra,
Úzd el őket, zárd az ajtót
Pápa kápolnájára!
Bent az állványzatnak dőlve
Michelangelo maga,
Egér neszenél is halkabb
Keze mozdulata.
*Akár a légy lábától a víz,
Úgy mozdul elméjétől a csend.*

Szabó Anna Viola fordítása

Egy holdnyi fű

(An Acre of Grass)

A kép s a könyv marad,
A zöld füves kertben
Séta a levegőn,
S kimerül a testem.
Vén ház, éjféltre jár,
Csak egér motoszkal.

Vágyaim csendesek.
Így az élet végén
Nincs laza képzelet,
S nem örül az elmém
Rongyokat s csontokat,
S igazat nem kutat.

Legyek újra magam,
Add vén örületét,
Míg Timon s Lear leszek,
Vagy az a William Blake,
Ki vadul falat vert,
Míg Igazat nem lelt;

Michelangelo eszét add,
Ki felhőn áthaladt,
Vagy örülten rázott
Életre holtakat;
Add az agg sas-agyát!
– Vagy feled a világ.

Rácsai Róbert fordítása

Purgatórium

(Purgatory)

Szereplők:

FIÚ

AGGASTYÁN

Szín: romladozó ház, a háttérben egy lombtalan fa.

FIÚ Házról házra, hegyen s völgyön,
Éjeken át, s ha felkel a nap,
Cipeltem e zsákot,
S csak hallgattalak.

AGGASTYÁN Figyeld a házat!
Vidám meséi rémlenek,
Eszembe kéne jutnia,
Az inas mit mondott a részeg
Vadórnek akkor, októberben.
Ha én nem tudom felidézni,
Más soha többé. Hol a víg történet?
Küszöb sincs már, felszedték,
A disznó ólát tákolták vele.

FIÚ No, csak nem jártál már erre?

AGGASTYÁN Holdfény önti el az ös-
vényt,
Felhő árnya borul a házra,
Jelképes árnyék. Nézz a fára!
Milyenek látod?

FIÚ Mint egy vén bolond.

AGGASTYÁN Mint egy... mindegy is,
milyen!
Pont egy éve, mikor láttam, oly
kopár volt,
Akár most, így más útra tértem.
Ötven éve, mikor láttam,
Még nem hasított bele villám,
Húsos levelek feszítették
Sűrű, telt, zöld lombjait.
Gyere! Nézd! Valaki van a házban.

(A fiú leteszi a zsákot és megáll az ajtóban.)

FIÚ Egy lélek sincs itt.

AGGASTYÁN Valaki van ott.

FIÚ Az ablak betört, föld beomlott,
Ég tátong a tető helyén,
És még egy tojánhéjszilánk,
Tán csókafészekből való.

AGGASTYÁN De vannak,
kiket nem érdekel,
Mi múlt el és mi maradt:

A Purgatóriumból lelkek
Járnak vissza keresni nyomát
A régi háznak, ismerős helynek.

FIÚ Megint elment az eszed.

AGGASTYÁN Újraélik
Bűneiket, s nem egyszer, sok száz-
szor,

Hogy tudják, kik ellen vétkeztek,
Ha más ellen, más még segíthet,
Ha véget ért a bűn folyamánya,
Megszűnik a rémálmom;
De ha maguk ellen vétkeztek,
Az Isten kegyelmén kívül
Más nem segíthet, mint önmaguk.

FIÚ Elegem van!

Ha már muszáj, akkor beszélj a
csókának.

AGGASTYÁN Állj! Ül le arra a kőre!
Ez a ház, ahol én születtem.

FIÚ Ez a nagy és rég leégett ház itt?

AGGASTYÁN Anyám – a nagyanyád –
bírt e vidékkel,
Övé volt a ház, s mind e táj is,
Ól, istálló, ebek és lovak.
Egyik lovát Curraghon tartotta,
Hol apám volt az istálló.
Meglátta és megszerette,
S mert hozzáment, anyja kitagadta.
Jól tette.

FIÚ Mi a jó vagy rossz itt?
Nagyapámé lett a lány s a pénz is.

AGGASTYÁN Meglátta és megszerette,
S az elherdálta mindenét, ami volt.
Anyám mindezt nem érte meg,
Mert ott halt meg szülőágyán.

Csak most tud mindent, mert már
holt.

Nagy emberek éltek, haltak e ház-
ban:

Bírók, tábornokok, országház tag-
jai,

Ezredesek, kormányzók, férfiak,
Kik csatáztak Boyne-nál, Augh-
rimnál.

Kik, ha tisztük kívánta is,
Hogy Londonba, Indiába menjenek,
Halni mégis hazatértek.

Vagy tavaszért jöttek le a városból,
Hogy lássák a virágzó májusi parkot.
Szerették a fákat – de az kivágta
őket,

Így fizette kártyán szerzett tartozását
S a pénzt, mit lovakra, nőkre her-
dált részegen –

Szerettek itt mindent: a házat,
A parknak kusza ösvényeit,
Ő meggyilkolta a házat, s oly házat,
Ahol nagy emberek születtek, hál-
tak, haltak,

Meggyilkolni, kimondom: főbűn.

FIÚ Istenem, de jó sorod volt! Drága
ruhák,

És tán még egy erős paripa.

AGGASTYÁN Hogy ne vihessenem sem-
mire,

Nem járatott iskolába. De anyámért,
Ami őbelőle bennem maradt,
a vadőr neje

Olvasni tanított, latinra pedig egy
káplán.

Öreg könyvek, volt köztük pár

Kétszáz éves francia kötés,

Régi és új könyv tonnaszámra.

FIÚ És te engem milyen iskolába
járattál?

AGGASTYÁN Olyanba, ami illik ahhoz
a fattyúhoz,

Akivel egy árokban ejtette meg egy
kufár

Egy vándorcigány lányát.

Tizenhat voltam, amikor az apám
Részegen magára gyújtotta a házat.

FIÚ De én is ennyi vagyok, tizenhat,
A Puck vásár idején töltöm be.

AGGASTYÁN Minden szénné égett,
könyvek,

Könyvtár, minden odaveszett.

FIÚ Azt mondják, te ölted meg akkor
A lángoló házban. Igaz ez?

AGGASTYÁN Csak mi ketten vagyunk
itt?

FIÚ Igen, apám.

AGGASTYÁN Belé döftem a kést,
Amivel ma vacsorázom,

A testét hagytam a tűzben égni,
De kivonszolták a házból, és valaki
Látta a szúrt sebet, de nem volt
benne biztos.

Mert a test megfeketedett már.

Néhány részeg barátja persze

Megesküdött, bíró elé visz,

Perrel fenyegetve kötekedett.

A vadőr adott néhány régi ruhát,

S én futottam, dolgoztam itt is, ott is,

Hogy aztán vándorárus legyek,

Nem túl nemes szakma, de istenem!

Ez jár, mert az apám fia vagyok,

Ez jár azért, amit tettem vagy te-
szek még.

Hallgasd! Lódobogás! Hallgasd csak!

FIÚ Nem hallok semmit se.

AGGASTYÁN Dobog! Jön!
Sok éve ezen az estén esküdtek

meg,

Ezen az estén fogantam meg.

Apám vágta haza a kocsmából,

Whiskysüveg a hóna alatt.

*(Az egyik ablakot előnti a fény, mö-
götte fiatal lány tűnik fel.)*

Nézd, az ablakban áll, olyan egyedül,
Hallgat, minden szolga már rég

alszik,

Apám sokáig elmaradt,

Részegen hetvenkedni a kocsmá-
ban.

FIÚ Csak egy üres rés tátong a falban!

Megint képezelegsz. Mindennap

Egyre bolondabb leszel!

AGGASTYÁN Most hangosabb,
Kövezett úton jön, azóta persze
Benőtte a fű végig. A ló megáll,
Ő pedig a ház mögé vezeti,
Hogy kikösse az istállóban,
A lány lejön érte, nyitja az ajtót,
Ma éjjel ő sem különb, mint a férje,
Mintha nem is látná, hogy az részeg,
Megőrül érte, mennek fel a lépcsőn,
Viszi a szobájába, kis ágyáig,
Az lett a nászágtyuk.
Az ablak újra kiviláglik.

Ne engedd, hogy hozzád nyúljon!
Részegen is teherbe ejthet,
S ha hozzád nyúl, meg is teszi,
És hordhatod ki gyilkosát!
Süketek vagytok?! azt se hallanák,
Ha ágat vagy követ hajítanék oda
nekik.

Lehet, tényleg elment az eszem.
De akkor is: az utolsó pillanatig
Anyám át kell éljen minden
Apró részletet büntudatában.
A nászéjszakát újraéli,
És nem élvezi, vagy ha mégis,
Akkor is az öröm büntudattal jár,
Melyik erősebb?

Nem vagyok művelt.
Ide Tertullianusszal! Ő és én
Közösen tán kaphatunk választ,
Amíg azok ketten a matracon he-
vernek,

Amíg én meg nem foganok.
Gyere vissza!
Szóval azt gondoltad, megszöksz
A zsákkal, benne a pénzemmel?
Azt gondoltad, észre se veszem,
Hogy kotorásztál a zsákban?

*(A fény az ablakban lassan elhalvá-
nyul.)*

FIÚ Soha nem adtad meg a részem,
ami jár.
AGGASTYÁN És ha odaadtam volna
neked?
Elinnád az utolsó garasig.

FIÚ És ha igen? Jogom van rá,
Hogy úgy költsem, ahogy tetszik.
AGGASTYÁN Elhallgassál! Add a zsá-
kot!

FIÚ Azt lesheted!
AGGASTYÁN Eltöröm az ujjaid!

*(Küzdenek a zsákért, a zsák a föld-
re esik, és szétszóródik a pénz. Az
aggastyán megtántorodik, de végül
megáll a lábán. Állnak és egymást
nézik. Az ablakban újra megjelenik a
fény. Egy férfi látszik, aki whiskyt önt
a poharába.)*

FIÚ És ha megölnélek? Ahogyan te
ölted meg
Nagyapámat, mert öreg volt, te
meg fiatal?
Most te vagy öreg, és én vagyok
fiatal.

AGGASTYÁN *(nézi az ablakot)* Jobb-
képű volt persze... tizenhat év...

FIÚ Mit motyogsz?

AGGASTYÁN Fiatalabb, mégis
Látnia kellett, hogy nem hozzá való.

FIÚ Mit mondasz? Bökd már ki!

(Az aggastyán rámutat az ablakra.)

Úristen! Az ablakban ott a fény,
És ott áll valaki, bár a padló
Szenes bordái beszakadtak régen!

AGGASTYÁN Az ablakban ott a fény,
mert apám

Poharat keres whiskyjéhez,
Bágyadt szörnyként dől ki az ab-
lakon.

FIÚ Egy halott élő, meggyilkolt ember!

AGGASTYÁN „S hitvesi álomba zuhan
Ádám.”

Hol olvastam ezt a sort?

Mégis

Nincs az ablakban más alak, csak
A kép, mely anyám elméjében él,
Holtként egyedül van büntudatában.

FIÚ Egy test, csupán egy csonthalom
Már születésem előtt is! Borzalom!
(Eltakarja a szemét.)

AGGASTYÁN Az a szörny semmit se
tud meg, maga is semmi,
Ha én most ezt meggyilkolom,
Még csak ide se fordítja fejét. *(Le-
szúrja a fiút.)*
Apám és fiam egyazon késsel.
Most bevégeztetett. Itt van, nesze,
nesze!

*(Újra és újra beledőf. Az ablak első-
tétül.)*

„Ne sírj, kicsi gyermek, jó herceg
apád,
Fényes, szép úrhölgy a te drága
anyád.”
Nem, ez valami könyvből való,
S ha éneklek, akkor csakis anyám-
ra várva,
De rím nem jön a számra most.

*(Az egész színpad elsötétül, csak a fa
áll fehér fényben.)*

Nézd a fát!
Megtisztult lélekként áll ott,
Ragyogó, kedves, hideg és fehér.
Drága anyám, az ablak újra sötét,
De te fénylesz, mert már végeztem
Minden következménnyel.
Megöltem a kölyköt, mert ha ez
felnő,

Kedves szavakat súgna egy nőnek,
Majd teherbe ejtené, s az átok
folytatódna.

Aljas, kivénhedt ember vagyok,
S épp ezért már ártalmatlan. Majd ha
Beledőftem a kést ebbe a rögbe,
És kihúzva a penge tiszta újra,
Felveszem a zsákot, amelyet ez
eldobott itt,
S megyek el egy messzi helyre,
Régi tréfákat új fülekbe súgni.

*(Tisztogatja a kését, majd összeszedi
a pénzt.)*

Lódobogás! Édes Uram,
Milyen gyorsan visszatér... megint,
megint!

Nincs vége a rémálmának.
Kétszer öltem, és hiába,
Életre hívja a halálos éjszakát,
S nem egyszer, sok százszor.

Istenem!

Szabadítsd meg édesanyám
Lelkét az álomtól. Ember többet
nem tehet érte.

Enyhítsd a nyomorát az élőnek,
Rémálmát a halottnak.

Magyary Anna fordítása